

vårt försvar

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

Nr 2 2010 juni

Tema
Försvaret och
valet

! INFÖR RIKSDAGSVALET

En redovisning av riksdagspartiernas Säkerhets- och försvarspolitik Inför valet 2010

En broschyr är under framställning som behandlar de politiska partiernas ställningstagande i försvarsfrågan. Broschyren kan spridas till medlemmar och alla med intresse för säkerhets- och försvarsfrågor och är författad av Stefan Ring.

Broschyren kommer att finnas tillgänglig på aff hemsida www.aff.a.se och kan beställas kostnadsfritt från aff kansli, Teatergatan 3, 5 tr, 111 48 Stockholm eller via e-post: stefan.ring@aff.a.se.

vårt försvar

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID

allmänna försvarsföreningens tidskrift.
Debatt om säkerhetspolitik och totalförsvar.
Utkommer med fyra nummer per år.

Ansvarig utgivare:
Maria Nyberg Ståhl

Redaktör:
Tommy Jeppsson

Redaktion och expedition:
allmänna försvarsföreningen,
se nedan.

Redaktören personligen:
Aspvägen 23, 760 10 Bergshamra
Tfn: 070-546 05 68
e-post: jeppsson.tommy@hotmail.com

Redaktionskommitté:
Redaktör Olof Santesson, ordförande
Generalsekr. Stefan Ring, aff
Redaktör Tommy Jeppsson

Prenumeration: 200 kr/kalenderår

Lösnummer: (beställs hos expeditionen)

Annonser: Redaktionen

Annonsspriser:
Helsida: 4.800 kr Halvsida: 3.000 kr
Kvartsida: 2.100 kr Åttondelssida: 1.500 kr

Fyrfärg:
Helsida: 9.300 kr Halvsida: 7.500 kr
Kvartsida: 6.500 kr

Layout och sättning:
Annette Hofvander, Text å Form AH AB

Tryck:
Axel Abrahamsons Tryckeri AB Karlskrona
ISSN 0042-2800

Tidningens uppfattning framgår av ledarsidan.
För åsikter framförda i övrigt redaktionellt material
svarar respektive författare.

aff

FÖR FRED, FRIHET, FRAMTID
grundad 1890

allmänna försvarsföreningen: aff är en ideell förening, fristående från myndigheter och politiska partier. Föreningens ändamål är att aktivt delta i den säkerhets och försvarspolitiska debatten genom föredrag, diskussioner och seminarier för att främja Sveriges förmåga att möta såväl militära som andra former av samhällshot.

Ordförande: Maria Nyberg Ståhl
Vice ordförande: Bengt Axelsson
Generalsekreterare: Stefan Ring

Expedition:
Telefon(svarare) 08-678 15 10.
Fax: 08-667 22 53
Postadress: Teatergatan 3, 5 tr
111 48 Stockholm
Bankgiro: 482 8885
Pluggiro 127 11-8
E-post: aff@aff.a.se
Hemsida: <http://www.aff.a.se>

allmänna försvarsföreningen vill verka för en försvarsdebatt med god spridning. Publicering av artiklar införda i **vårt försvar** medges med angivande av källan. Ekonomiska villkor avtalas med respektive författare.

innehåll

Nr 2 2010 Årgång 121

Tema: Försvaret och Valet

OBS! Bilden är ett montage.

Foto Fredrik Reinfeldt: Torbjörn F. Gustafsson

Combat Camera/Försvarets Bildbyrå

Foto Mona Sahlin: Marie Rosenqvist Combat

Camera/Försvarets Bildbyrå

Läs:

Stefan Rings artikel "Inför riksdagsvalet – försvarspolitik med många frågetecken" på sid. 5.

Foto: Torbjörn F. Gustafsson/Combat Camera

Ledare:

Försvaret och politiken 4

Tema: Försvaret och valet

Stefan Ring: Inför riksdagsvalet

– försvarspolitik med många frågetecken 5

Claes Arvidsson: Här och nu – men sedan då? 7

Charlie Weimers: Solidaritet förpliktar 11

Magnus Ekengren: EU, Sverige och samhällssäkerheten 13

Föreningsnytt:

Åge Hamang: Norges Forsvarsforening 16

Historia:

Beata Hansson: Saab J 35 Draken fyller 50 år 18

Tema: Försvaret och valet

David Bergman: Född till frihet 20

Michael Moore: Försvarsmakten – ett säkerhetspolitiskt instrument!? 23

Säkerhetspolitik

Pål Jonson: Ett nytt strategiskt koncept för NATO 27

Föreningsnytt:

Tommy Jeppsson: 2010 års länskonferens och årsstämma 30

Ryssland:

Jarl Ellsén: Vad händer med rysk försvarsindustri 31

Baltikum:

Bo Hugemark: En historisk förändring 35

Eino Tubin: Baltikum: rädslan att lämnas ensam 37

Nästa nummer, 3/10, utkommer 12/10.
Manusstopp 26/8.

Försvaret och politiken

Säkerhetspolitik och försvar brukar inte få någon framträdande plats i valrörelser. Det finns inget som talar för att debatterna inför årets riksdagsval kommer att innehålla dessa frågor. I en situation då den allmänna uppfattningen är att det inte finns något militärt hot mot vårt land är detta inte förvånande. Utan någon allvarlig hotbild blir lätt perspektivet kortsiktigt. Samtidigt krävs det ett långsiktigt perspektiv för att hantera säkerhets- och försvarspolitiska problemställningar. Även om alla riksdagspartier är överens om att det inom överskådlig tid inte finns någon risk för ett militärt angrepp mot Sverige, inser samma partier att detta hot inte går att utesluta i en osäker framtid. Den stora utmaningen är därför att hantera dagens säkerhetssituation på ett sätt som gör att riskerna för ett försämrat omvärldsläge minimeras.

Någon brist på frågor inom säkerhetsområdet som behöver lösas finns det därför inte. En konsekvens är ett ökat behov av olika samarbetsformer inom det säkerhets- och försvarspolitiska området.

Opinionssiffrorna talar dock för att tystnaden kring relationerna till Nato fortsätter, trots att det praktiska samarbetet fördjupas alltmer. Vad gäller EU stöttar Sverige en utvecklad förmåga avseende integrerade civila – militära stabiliseringsoperationer. Däremot gäller problemet om nationell och territoriell säkerhet och i dess förlängning existensförsvaret, något som i dag är fjärran från EU:s förmåga. I den kommande nya strategiska doktrinen för Nato förvän-

tas däremot detta vara föremål för ökad uppmärksamhet. Det ska ses i relation till att små och medelstora stater får allt svårare att upprätthålla en allsidig försvarsförmåga, något som borde diskuteras då bevarandet av den svenska militära alliansfriheten lyfts fram.

Det nordiska samarbetet uppfattas allmänt som en framgångsväg. Olika nationella ingångsvärden gör dock att samarbetet har begränsningar. Skillnader i fråga om varierande säkerhetspolitiska lösningar men även av teknisk, taktisk och operativ natur liksom utbildningsfrågor gör att fokus främst riktas mot ekonomiska samordningsvinster i enskilda projekt. Frånvaron av en tydlig strategisk dimension i det nordiska säkerhetssamarbetet är därför uppenbar. En sådan är nödvändig förutsatt att det finns en ambition att nå en samlad effekt av de många enskilda projekten i form av mer gemensam försvarsplanering. Embryot till en sådan finns i den så kallade Stoltenbergreporten som publicerades tidigt i fjol. Samtidigt är Finlands militära alliansfrihet och fokusering på utvecklingen i Ryssland och Östersjöregionen, Norges Nato-medlemskap och viktläggning vid förhållandena i det Atlantiska respektive Nordområdet, liksom Sveriges militära alliansfrihet och roll som största strandägare i Östersjön, fakta som påverkar möjligheterna att åstadkomma strategisk samsyn. Danmarks mycket tydliga prioritering av samarbetet med USA och Nato gör att den nordiska dimensionen prioriteras ganska lågt.

Samtidigt utgör Skandi-

navien en geostrategisk helhet som motiverar ansträngningar att åstadkomma samsyn och samordning av försvarsplaneringen. Exempelvis skulle en uppkommen kris mellan Ryssland och de baltiska staterna som involvera Nato riskera att beröra svenskt och finländskt territorium, särskilt luftrummet liksom respektive lands territorialvatten där Gotlands utsatthet i samband med en sådan kris förtjänar särskild uppmärksamhet. Det nordiska samarbetet måste också hela tiden betraktas som en del av det europeiska sammanhanget. Inget nordiskt land vill att samarbetet leder fram till en regionalisering, skild från den övriga utvecklingen i Europa.

Det breddade spektrum av möjliga hot som kan projiceras mot vårt samhälle är givetvis desamma som är aktuella för övriga EU och västländer. Utvecklingen av ett substantiellt samhällsförsvarskoncept, samordnat inom EU i syfte att möjliggöra ömsesidigt stöd mellan länderna, borde rimligen ha hög angelägenhetsgrad. Likaså känns det logiskt att hävda att om den överstatliga EU nivån betonar betydelsen av samordningen civilt-militärt i samband med stabiliseringsoperationer, gäller sak samma i minst lika hög utsträckning inom unionen, således också nationellt och för Sverige.

Risken för att valrörelsen kommer att innehålla ett underskott på frågor som rör säkerhet och försvar ska dock inte innebära att denna aspekt saknas i **vårt försvar**. Temat i detta nummer kommer därför att handla frågor som rör valet i höst. ■

Stefan Ring:

Inför riksdagsvalet – försvarspolitik med många frågetecken

Medan våra soldater gör fantastiska insatser i olika fredsfrämjande operationer runt om i världen sker det en övergripande förändring av Försvarsmakten. Förändringar som får långtgående konsekvenser på den militära organisationens möjligheter att verka. Denna

omställning från ett invasionsförsvar till ett insatsförsvar är i många avseenden helt nödvändig. När omvärlden förändras måste också säkerhets- och försvarspolitik anpassas till nya förhållanden. Stora förändringar kan sällan ske utan att det uppstår nya problemställning-

ar som politiska beslutsfattare måste ta ställning till. Tyvärr får inte säkerhets- och försvarspolitiska frågor någon större roll i den politiska debatten. Vi ska inte heller förvänta oss att detta politikområde kommer att lyftas fram i den valrörelse som nu har startat.

Särskilt tråkigt är det att denna debatt och information uteblir, då det finns flera frågor som är viktiga att ta ställning till. Jag vill med denna artikel peka på några av de problemområden som enligt min uppfattning, de politiska partierna inte lämnar tydiga svar på.

Den osäkra framtiden

Det yttersta syftet med att ha en försvarsmakt är att säkra nationens överlevnad vid ett militärt angrepp. Insikten om denna grundläggande uppgift återfinns mer eller mindre hos alla riksdagspartier. Samtidigt finns det en samsyn om att det idag inte finns något militärt hot mot Sverige under överskådlig tid. Insikten om att denna gynnsamma situation mycket väl kan förändras och att Sverige i ett framtida försämrat omvärldsläge kan utsättas för militära hot, finns också.

Svårigheterna att förutse framtiden är välbekanta och en analys som måste grundas på spekulationer har svårt att få genomslag i politiska beslut. Det är med andra ord in-

Andra frågor än säkerhet och försvar dominerar agendan i regeringskansliet. Bilden visar Rosenbad.

Foto: Torbjörn F. Gustafsson/Combat Camera

Sverige är inte med i Nato men har ett nära praktiskt samarbete med den atlantiska alliansen. På bilden möter Amiral James A. Stavridis som är chef för US. European Command tillika NATO Supreme Allied Commander Europe sin Svenske kollega General Sverker Göransson.

Foto: Niclas Ehlén/Försvarets Bildbyrå

te okomplicerat att planera en organisationsutveckling av det militära försvaret som på ett optimalt sätt anpassas till en ovisst framtid som mycket väl kan innehålla ett försämrat omvärldsläge. Det finns en uppenbar risk de politiska besluten blir kortsiktiga och att Försvarmakten dimensioneras för dagens behov, utan att någon hänsyn tas till möjligheterna att anpassa förmågan till hot som inte kan förutses.

En Försvarmakt som ska möta en osäker framtid måste ha en förmåga till anpassning och förändring. Alla erfarenheter pekar på att skapandet av nya förmågor, både vad gäller personal, organisation och materiel tar lång tid. En viktig aspekt i förändringsarbetet blir därför att avgöra Försvarmaktens möjligheter att hantera en annan hotbild än idag.

Hur ska Försvarmakten utformas för att kunna möta framtida osäkerheter?

Det vidgade säkerhetshotet

Idag är alla riksdagspartier överens om att ett vidgat säkerhetsbegrepp är ett viktigt utgångsläge vid en analys av de hot som kan drabba Sverige. I denna analys är det militära hotet inte längre dimensionerande, istället hotas Sverige av flera

olika händelser som kan få en omfattande påverkan på flera viktiga samhällsfunktioner. Ett exempel var stormen Gudrun där ändå Försvarmakten kom att spela en viktig roll tillsammans med olika civila aktörer.

När Försvarmakten gett stöd till samhället har den lokala närvaron och förmågan att skapa en organisatorisk struktur i en svår situation, varit givna framgångsfaktorer. I första hand är det inte högteknologisk materiel som efterfrågats, istället har det funnits behov av ett stort antal människor, med personlig kompetens, för att hantera till synes enkla uppgifter. Idag blir Försvarmaktens lokala närvaro allt mindre.

Hur kommer detta att påverka möjligheterna för den militära organisationens förmåga att stödja det svenska samhället när flera olika säkerhetshot lyfts fram som alltmer viktiga?

Den minskade försvarsbudgeten

Försvarsbudgeten har under lång tid blivit en allt mindre del av den svenska bruttonationalprodukten (BNP). Det har inte heller skett några ökning- ar i försvarsanslaget som följt med förändringen av konsumentprisindex (KPI). Trots att försvarsanslaget inte har minskat, mätt i antalet kronor, har ändå försvarsbudgeten i reella tal halverats under de senaste 10 åren.

Det finns inte heller någon tydlig politisk vilja att höja försvarsanslaget. De två alternativ som presenteras inför valet är antingen en bibehållen nivå eller en minskning med 2 miljarder kronor. Båda dessa valbudskap innebär i praktiken en minskning av försvarsanslagets konkreta köpkraft.

Vilka konsekvenser får detta på den svenska Försvarmaktens operativa effekt idag och i framtiden?

Det internationella samarbetet

Sverige är sedan 1995 medlem i EU och har ett nära samarbe-

te med Nato. I Lissabonfördraget finns säkerhetsgarantier inskrivna (art 42.7) där medlemsstaterna förpliktar sig att stödja varandra "med alla till buds stående medel". Den svenska riksdagen har också ställt sig bakom en svensk solidaritetsförklaring som omfattar ett löfte om stöd till medlemmarna i EU, samt till övriga nordiska länder, om de blir utsatta för ett väpnat angrepp.

Svensk säkerhets- och försvarspolitik blir därmed alltmer en del av den europeiska kontexten. Händelser av säkerhetspolitisk natur kommer därför att påverka Sverige på ett eller annat sätt. Det politiska priset för att vid en konflikt ställa sig utanför kommer också att bli allt högre.

På vilket sätt påverkar denna utveckling svensk säkerhets- och försvarspolitik handlingsfrihet i praktiken?

Folkförankring

Det yttersta syftet med militära insatser är att genomföra väpnad strid. Syftet är då att döda motståndarna samtidigt som egna förluster kan uppstå. Uppdraget att genomföra dessa handlingar utgår från staten och därmed också det svenska folket. Om det inte finns någon folklig acceptans för händelser som sätts i samband med militär maktutövning, finns det alltid en risk för en negativ opinion. Något som kan innebära att det militära engagemanget inte längre har det stöd som krävs för att kunna fortsätta.

Utsikterna för att slippa en negativ uppfattning av händelser vid militära insatser, ökar om det svenska folket har en positiv inställning till den militära organisationen. I många fall ökar chansen för en välvillig tolkning om det finns en identifikation mellan samhällsmedborgarna och Försvarmakten. Tidigare bidrog den omfattande värnpliktsutbildningen, även om den enbart omfattade män, till att många svenska kunde iden-

tifiera sig med Försvarsmakten. Under senare år när värnplikt-skullarna har minskat har denna typ av folkförankring avtagit. Övergången till en personalför-sörjning som enbart bygger på frivillighet riskerar att öka av-ståndet mellan det svenska fol-ket och Försvarsmaktens verk-samhet.

Hur ska Försvarsmaktens verk-samhet folkförankras?

Försvarsindustrin

Under det kalla kriget var För-svarsmaktens numerär tillräck-
lig för att anskaffning av krigs-materiel skulle kunna ske i så långa serier att export inte var absolut nödvändig.

Minskningen av Försvars-makten, både organisatoriskt och ekonomiskt gör interaktion-
en mellan Försvarsmakten och försvarsindustrin alltmer kom-
plicerad. Det är inte lika säkert
som förr, att Försvarsmakten är
den stora vinnaren i det fak-
tum att Sverige har en stor och
teknologisk framstående för-
svarsindustri. En viktig fråga är
därför hur denna nya situation
ska kunna hanteras. Samtidigt
finns det tecken som tyder på
att innehavet av en teknologiskt
utvecklad försvarsindustri kan
ge Sverige fördelar i ett bredare
politiskt förhandlingsspel. I de
flesta andra europeiska länder
ses den inhemska försvarsindu-
strin som en naturlig del av den
egna säkerhetspolitiken. Det går
dock inte fortsätta som om den
gamla symbiosen mellan För-
svarsmakten och försvarsindu-
strin fortfarande existerar. Bety-
delsen av en svensk försvarsin-
dustri för det svenska samhället,
är betydligt större än de ekono-
miska medel som rymms i ett för-
svarsanslag.

*Hur ska vi kunna stödja en svensk
försvarsindustri utan att försvars-
anslaget urholkas på ett sätt som
påverkar Försvarsmaktens opera-
tiva förmåga?* ■

*Stefan Ring är generalsekreterare
i aff.*

Claes Arvidsson:

Här och nu – men sedan då?

Här och nu. Användbart i internationella insatser och på hemmaplan. Det är i sammanfattning inriktningen på Sveriges försvar. Försvarsmakten tar varje tillfälle i akt att påminna om allt beröm av vad försvaret kan prestera som strömmar in från utlandet. Försvarsminister Sten Tolgfors säger i sin tur dessutom att hela Sverige ska försvaras.

Så långt den officiella bilden. Den kan kompletteras med projekt som HKP14 och tankarna på att lägga det operativa ledningssystemet i ”en lada i Enköping”.

Det råder varken någon tvekan om att svenska soldater på utlandsuppdrag gör ett bra jobb eller att det finns mycket kompetens inom Försvarsmakten. Summan av enstaka solonummer är dock inte en fantastisk föreställning eller, för den delen, att hela Sverige kan försvaras. Internationella insatser har högsta prio.

Efter ett decennium av turbulens genomgår försvaret en genomgripande förändringsprocess som omfattar alltifrån införande av ett yrkesförsvar och avskaffande av stödmyndigheter till interna styrsystem. Det är stort om det lyckas, men vid ett misslyckande blir fallet också därefter. Frågetecken saknas sannerligen inte. Kombinationen av politisk finger-

ofärdighet och militär överoptimism kan bli förödande.

Om behovet av reformer råder det inte någon tvekan, men på vägen har man tappat bort det som är själva grundidén – det nationella försvaret – för ett lands vilja att upprätthålla en försvarsmakt.

En ny mening med livet

Berlinmurens fall förändrade världen. Sverige fick en ny säkerhetspolitik. Den traditionella alliansfriheten sorterades ut, Sverige gick med i EU och ställde svensk trupp under Nato-befäl först på Balkan och sedan i Afghanistan.

Med EU-medlemskapet förändrades både arenan för svensk politik och för hur politikens innehåll formades. Försvarspolitikens sattes in i ett europeiskt sammanhang på ett helt annat sätt än tidigare. Det hade också fördelen att ge försvaret en ny mening med livet efter Berlinmurens fall och sta-

kade därigenom ut kompassriktningen för reformeringen av det uttjänta invasionsförsvaret. Framtidens försvar skulle formas med Nordic Battle Group som språngbräda och kantades av slagord som det nätverksbaserade försvaret.

Den nya realdoktrinen kan sammanfattas med orden ju mer vi är tillsammans desto tryggare vi blir – och innebar ett erkännande av att Sverige inte kan försvara sig på egen hand. Samtidigt sattes försvaret av Sverige på andra hand – ja, inte ens på den platsen.

Kalla krigets slut och Sovjetunionens upplösning bidrog till en fredseufori som gjorde att det under slutet av 1990-talet växte fram en konsensus om att den demokratiska utvecklingen i Ryssland var oåterkallelig. Sverige kunde ta en strategisk time-out för att ställa om försvaret – något mot enbart Sverige riktat hot bedömdes som osannolikt på tio års sikt. Det har blivit ett mantra i försvarspolitikerna.

Säkrare grannskap – osäker värld är en tidstypisk titel från Försvarsberedningen (Ds 2003:8). Man såg framför sig hur EU:s och Nato:s utvidgningar skapade en ny säkerhetsordning i Europa. Om Ryssland rådde förvisso en "viss osäkerhet" men den var knuten till rättssamhället och den ekonomiska utvecklingen. I *Försvar för en ny tid* (Ds 2004:30) skrev man om den västvänliga utrikespolitiken under Putin. Här slås också huvudinriktningen för det svenska försvaret fast: att bidra till EU:s krishanteringsförmåga.

Sådan var logiken bakom den veritabla avrustningen i försvarsbeslutet 2004, liksom att militärdistrikten fick gå samma väg som mobiliseringsförråden och brigaderna redan hade gått.

Inom ramen för ett vidgat säkerhetsbegrepp lades fokus på nya hot inom ramen för ett vidgat säkerhetsbegrepp med betoningen lagd på samhällets sårbarhet. Den hårdkokta sä-

kerheten sorterades ut. Ett exempel på "tänket":

Vid ett seminarium om "Säkerhet och sårbarhet" i februari 2005 i regi av Life and Peace Institute framhöll socialdemokraternas ledande försvarspolitiker och försvarsberedningens ordförande Håkan Juholt att krig inte längre handlade om territorium. Med hänvisning till 9/11 betonade han att viljan att "skapa skräck och osäkerhet". Värden, inte territorium, stod i centrum. Försvarspolitikens grund var därför människors trygghet, och det var något mycket bredare än de traditionella uppgifterna för försvaret. Trygghet handlar också om rättvisa, och Juholt menade därför att det borde anläggas ett klassperspektiv på dessa frågor.

När beredningen några år senare redovisade hotbilden – nu med en moderat ordförande – i rapporten *Säkerhet i samverkan* (Ds 2007:46) utpekades den globala uppvärmingen som fiende nummer

Försvarsmaktens olika förmågor behöver anpassa till att såväl kunna svara upp emot de nationella försvarsbehoven liksom att kunna användas i samband med internationella operationer. Bilden visar en övning i syfte att testa sjukvårdskedjan vid Nordic Battle Group vintern 2008.

Foto: Combat Camera/Försvarets Bildbyrå

ett. På andra och tredje plats kom massförstörelsevapen samt smitta och hälsorisker. Den handlingsstrategi som pekades ut för försvaret var att fortsätta "transformeringen från ett hotbilda-styrt försvar till ett viljestyrt insatsförsvar med möjlighet till prioriterade och efterfrågade insatser". Kort sagt, vi skulle själva välja vilka strider vi ville utkämpa – i Långt-bort-i-stan.

Så skulle också den dolda säkerhetspolitiska utgångspunkten kunna formuleras i utredningen om det nya personalförsörjningssystemet med slopande av värnplikten som huvudnummer och införande av ett litet yrkesförsvar. Kanske var det samma föreställning om den eviga freden i vårt närområde som fick Försvarsberedningen 2007 och sedan regeringen att utfärda Sveriges ensidiga solidaritetsförklaring. Och nu sitter politikerna med den i knäet och vet inte riktigt hur man ska handskas med solidariteten.

Georgienkriget ändrade allt och intet.

Fast kurs efter Georgienkriget

I sitt betänkande 2007 skrev Försvarsberedningen att "Rysslands inrikespolitiska utveckling med auktoritära drag är oroande. Det ryska politiska ledarskapet lägger stor vikt vid stabilitet snarare än demokratisk utveckling och respekt för mänskliga rättigheter. Rysslands agerande gentemot de länder som tidigare ingick i Sovjetunionen kommer att vara ett lackmustest för den väg Ryssland väljer framöver."

Samtidigt slog man fast att "Norden och Östersjöregionen präglas av stabilitet, dialog och samarbete på en aldrig tidigare skådad nivå."

Inte heller i sitt betänkande året efter hade Försvarsberedningen några skarpa varningar att komma med – och Östersjön var fortsatt en oas. Must hade en annan uppfattning men efter förhandling om hotbilden visste beredningen bättre.

Så kom femdagarskriget mellan Ryssland och Georgien i augusti 2008. Lackmustestet var genomfört. Försvarsminister Tolgfors verkade dock först anse att kriget inte påverkade säkerheten i Sveriges närområde. Senare backade han och gav Försvarsberedningens sekreterare i uppdrag att göra en ny analys. Den noterade att något hade hänt, men drog egentligen inga andra slutsatser för försvarets inriktning än att det var business as usual.

Sak samma när Tolgfors avlämnade inriktningspropositionen *Ett användbart försvar* (Prop 2008/09:140) med åtta manöverbataljoner som stomme i insatsorganisationen. Det svenska försvaret är varken utformat för Sverige eller för att möta de krav som Solidaritetsdeklaration ställer på vår militära förmåga för att kunna fungera som stabilitetsskapare i närområdet.

Intrycket av att ingenting i

grunden hade ändrats förstärks av att försvarsministern först sedan propositionen hamnat på riksdagens bord hade tid för en föredragning av FOI-studien "Rysk militär förmåga i ett tioårsperspektiv". Det var också först efter en politisk strid med försvarsministern som folkpartiledaren Jan Björklund kunde driva igenom inrättandet av en förbandsreserv bestående av fyra mekaniserade bataljoner (med en mobiliseringstid upp tre år) och lagerhållning av pansar på Gotland.

Reformprocessen lunkar på.

Politiska krav på bättre disciplin

Försvarsmakten har lagt ned stor energi på att bli se korrekt ut i det politiska finrummet, men trots sitt goda ÖRA har man haft problem med att få regering och riksdag att lyssna. Från regeringens sida har man tyckt samma sak – att försvarsmakten inte följt givna order utan verkar ha fallit tillbaka på en plan B. Inte minst har det gällt problemet med återkommande svarta hål i försvarsekonomin.

Samtidigt försvårades Försvarsmaktens möjligheter att planera verksamheten, eftersom försvaret fick spela rollen som budgetregulator. Som Göran Persson uttryckt saken (sedan han lämnat politiken): "den sista miljarden i budgeten kan ta man alltid ta från försvaret".

Under den förra S-regeringen var disciplinering en (förstås outtalad) aspekt av anslagspolitiken. Den moderate försvarsministern Sten Tolgfors lade kraft bakom samma missnöje. Först fick Ekonomistyrningsverket i uppdrag att gå igenom försvarets organisation och sedan höll ministern – på ett nästan förödmjukande sätt – koll på försvarsekonomin. Medan vanliga myndigheter lämnar prognoser för anslagsförbrukningen fem gånger per år fick Försvarsmakten göra det varje månad och ner på förbandsnivå.

Från finansdepartementet hämtades en civil generaldirektör för att hålla koll på bokföringen. Nya svarta hål skulle förhindras och ekonomin vara i balans när insatsförsvaret skulle sjösättas 1 juni 2010. När Försvarsmakten levererade sitt bokslut för 2009 hade man inte bara vänt ett underskott på 1,5 miljarder kronor 2008 utan till och med dubblat det planerade överskottet till 2,5 miljarder.

Tolgfors beskrev det som en historisk situation, utan att tala om priset för uppstramning av ekonomin i form av minskad förmåga. Snabba besparingar kan inte ske annat än på bekostnad av "produktionen".

Man kan också se "vinsten" som historisk i ett annat avseende. Aldrig har väl finansdepartementet haft en mer operativ roll i försvarspolitiken.

I Almedalen 2007 deklarerade Anders Borg att försvarsbudgeten successivt skulle skalas ned så att nivån på anslaget 2010 skulle vara reducerat med fyra miljarder. Här och nu var också mottot för Borgs nedskärning. Pengarna skulle främst tas från investeringskontot, det vill säga gå ut över den framtida materielförsörjningen – allt utan en redovisad konsekvensanalys.

Vem som hade befälet underströks av att finanserna skulle leda skrotningsgruppen. Så blev det inte i slutändan, men den dåvarande försvarsministern Mikael Odenberg fick ändå till slut nog av nedskärningspolitiken och avgick i september 2007 innan budgeten lades fram.

När Sten Tolgfors tackade ja till jobbet accepterade han jobbeskrivningen.

Att Försvarsmakten ska ha ordning på sin ekonomifunktion är naturligtvis ett rimligt krav – och bristen på ordning är resultatet av en kultur där "förmågan att skjuta" har varit viktigare än att hålla ordning på kulorna. Men tyvärr genomförs Tolgfors kulturre-

volution under omvända förtecken, trots att den operativa effekten är den ledstjärna som försvarsministern säger sig följa.

Internrevisionens granskning av HKP10 är ett exempel på ineffektivitet i försvaret och att det finns en rejäl potential för förbättring. Försvarsmaktens behov borde vara vägledande när man från politisk sida vill öka effektiviteten, men utredningen om försvarsmaktens stödverksamheter och stödmyndigheter är ett exempel på hur reformstrategin egentligen fungerar. Utgångspunkten var ett sparbetning på 3-4 miljarder kronor, som utredningen mycket riktigt levererade in men utan en riktig konsekvensanalys.

Försvarets ställning som politikområde har försvagats, något som understryks av det senaste decenniets drastiskt – i reala termer – nedskurna anslag. Inget visar väl detta tydligare än oförmågan att handla raskt i fråga inköp/leasing av TUAV (som försvann vid Borgs gallring av materielpänerna). Förstärkningen ska dessutom ske genom att försvaret drar ned på något annat. Vi betalar inte, är beskedet till Försvarsmakten.

På motsvarande sätt har försvarets ställning i försvarspolitiken reducerats. Det är både på

gott och ont. Å ena sidan kommer Försvarsmakten inte lika lätt undan problem som är resultatet av egna misstag, men å andra sidan överlåter försvarsministern åt generalerna att lösa politiskt skapade problem (till exempel LAS och personalförsörjningen).

Och då sade Bob till mig

Långt-bort-i-stan-doktrinen fungerar som styråra i försvarspolitiken. På den politiska nivån fortsätter dock folkpartiet att frondera i Alliansen med krav på ett bättre försvar av Sverige och höjda försvarsanslag. Från Försvarsmaktens sida har man påbörjat ett visst återtagande. Det råder inte längre konsensus

Att hitta tillbaka till försvaret av Sverige och svensk närområde är som att vända en supertanker. Det handlar om omvärldsanalys och internationella trender, men också om något mer grundläggande mänskligt. Många har investerat prestige, tid och känslor i det nya försvaret. Som försvarsministern brukar betona när han talar om den amerikanske försvarsministern: Och då sade Bob till mig ...

Claes Arvidsson är journalist på Svenska Dagbladet

Hårdvaran räknas fortfarande. Kvalitet är en faktor. Kvantitet en annan. Den svenska försvarsmaktens volym blir liten. Vilka strategiskt betydelsefulla delar av Sverige klarar exempelvis armén av att försvara? Bilden visar stridsfordon 90 med olika beväpningsalternativ. Foto: Torbjörn F. Gustafsson/Combat Camera/Försvarets Bildbyrå

Charlie Weimers:

Solidaritet förpliktar

Genom Lissabonfördraget och den svenska solidaritetsförklaringen så har Sverige tydligt bytt officiell försvarspolitisk doktrin. Vi är inte längre alliansfria i fred och har inte som främsta mål att vara neutrala i händelse av väpnad konflikt. Vi har förbundit oss att försvara våra allierade inom den Europeiska Unionen i den händelse att de råkar ut för väpnat angrepp och bygger även vårt eget försvarstänkande på att dessa ska göra det samma om olyckan skulle vara framme och Sverige skulle bli angripet.

Vad innebär då detta, och vad måste vi dra för konsekvenser för vår inhemska försvarspolitik?

Stort ansvar

Det är inget litet åtagande som de enskilda medlemsländerna förbinder sig till genom Lissabonfördragets artikel 42.7. Vi påtar oss ett ansvar att skydda andra medlemsländer med alla till buds stående medel i händelse av väpnat angrepp på deras territorium. Våra politiker inskräper dessutom detta med den ensidiga solidaritetsförklaring som riksdagen antog 2009.

Sverige har följaktligen såväl en solidaritetsklausul som en solidaritetsförklaring att förhålla sig till, dock utan att veta vad detta i praktiken ska innebära. Vi kan läsa oss till att Sverige tillsammans med andra medlemsländer ska kunna möta skarpa lägen. Men formuleringarna är så pass vaga att de

politiska realiteterna kommer att styra om solidaritet är eftersträvansvärd och i så fall hur den ska se ut.

Solidaritetsklausulens värde

När försvarspolitikerna hos Folk och Försvar diskuterade Sveriges agerande i händelse av ett spänt säkerhetspolitiskt läge mellan ett baltiskt land och Ryssland så var det som om de gamla säkerhetspolitiska uppfattningarna, som man kunde tro var övergivna, gjort entré i 2000-talet. Från socialdemokratiskt håll varnades det för att provocera den ryska ledningen, och visst fanns den neutrala ryggradsreflexen på plats när en enig panel förklarade att Sverige har en "moralisk plikt" att bistå vår trängda baltiska granne samtidigt som "inga garantier kan ges".

En stor tveksamhet uppvisades till att verkligen ge aktivt bistånd till ett, numera faktiskt

allierat, grannland. Konsekvent hänvisades till att det främst är Nato som har ansvar att skydda baltländerna, och att vi inte kan göra något innan EU enas om hur vi ska handla. Inte ens i fråga om vi skulle vara beredda att ställa flygbaser till förfogande för en Nato-insats för att skydda vår allierade granne var politikerna beredda att rakt av säga att det vore rimligt.

Vän av ordning invänder kanske att det handlar om att vara realistisk, och att det helt enkelt handlar om att förhålla sig till en verklighet där Sverige faktiskt inte kan ge några garantier. Men i sådana fall bör vi avstå från att avge en solidaritetsförklaring som inte betyder något. Alternativet är att sätta tyngd bakom formuleringarna, och förändra politiken så att vi i planeringen av framtidens försvar utgår ifrån säkerhetssituationen i vårt när-område och vår förmåga att le-

va upp till löftet om att ge militärt stöd. Det är med tanke på solidaritetsförklaringen inte på något sätt orimligt att tala om såväl ökade anslag som Sverigedoktrinen.

Ingen utrikes- eller försvarspolitik är värt pappret den är skriven på, eller orden den förklaras med, om det inte finns en politisk vilja att låta den bli verklighet och att genomföra förutsättningar för att den ska kunna verkställas i skarpt läge. Utifrån detta är det svårt att dra någon annan slutsats än att den svenska solidaritetsförklaringen och därmed den nuvarande svenska försvarsdoktrinen just inte är värd pappret den är skriven på.

Solidaritetsens innebörd

Solidariteten är tvärsidig. Dels handlar den om att Sverige ska ha en garanti att vi inte står ensamma mot en överväldigande fiende, och dels att länder i vårt närområde ska kunna känna samma trygghet. Ingen av dessa båda sidor uppfylls dock om vi inte har en operativ kapacitet för att ingripa, hemma eller i närområdet. Vi vet inte hur den säkerhetspolitiska situationen ser ut om 15, eller ens 5, år. Försvarspolitikerna måste därför föras med en långsiktighet och en förståelse för att hotande situationer kan komma krypande eller utan förvarning.

Vi ska heller inte glömma att en operativ insats i ett grannland till skydd mot angripande makt medför stor sannolikhet för väpnade intrång i eller direkta anfall mot svenskt territorium. Det är därför inte möjligt att skilja förmågan att bistå våra allierade från förmågan att försvara vårt eget territorium, för att inte tala om förmågan att kunna garantera leveranser av understöd och förnödenheter sjö- eller luftledes till stridande svensk trupp i närområdet.

En försvarspolitik som är förenlig med solidaritetsförklaringen måste innebära såväl att vi har tillräckligt god operativ

förmåga för att kunna ingripa, både hemma och i närområdet, som att försvaret har en struktur som är avpassad för snabba beslut och snabb verkställighet. I händelse av ett angrepp på till exempel en baltisk stat kan Sverige behöva sända stöd, såväl marint som i luften, på kort varsel, något som är svårt att se som realistiskt med dagens förutsättningar.

Kapaciteten avgörande

Den mest grundläggande och enklaste punkten att peka på är helt enkelt vår rena kapacitet och den låga anslagsnivå som inte möjliggör något mer. Inte ens vid händelse av flyngrepp på Stockholm så skulle vi ha någon realistisk möjlighet att avvärja detta på kort sikt, för att inte tala om möjligheten att försvara Gotland eller avskräcka från kränkningar av ön som inte utgör fullskaligt angrepp.

Det går inte att komma runt att försvarsanslagen måste höjas. Visst finns det mycket som kan göras för att få mer ”pang för pengarna”, till exempel att åtgärda de kostsamma strukturella problemen med officerskåren, men i slutändan räcker inte sådana saker på långa vägar till. Riksdagen måste se till att ge försvaret ett anslag som står i paritet till det uppdrag man ger det. Som det ser ut idag så har försvaret inte anslag nog för att försvara vårt eget territorium, och än mindre för att kunna bidra till försvaret av länder i vårt närområde.

Både de internationella insatser vi deltar i och arbetet med Nordic Battlegroup är viktiga men kostsamma åtaganden. Vi kan dra mycket nytta av dem genom återförande av praktisk erfarenhet till den ordinarie verksamheten, samtidigt som vi gör en viktig insats för medmänniskor, men som det ser ut idag har dessa i alltför hög grad fått ske på det nationella försvarets bekostnad. För mig bör inte det internationella ansvarstagandet ställas

mot vår försvarsförmåga utan de två kan stärka varandra. Detta kräver dock en finansiering som är avpassad till uppgifterna.

Nationell försvarsförmåga

Ett första steg måste vara att återskapa en rimligt heltäckande försvarsförmåga, där vi kan bjuda till någon form av motstånd i hela vårt land. En större omstrukturering och stärkning av försvaret som helhet är då nödvändig. Specifikt vill jag nog hävda att två av de mest akuta behoven är återupprättandet av en flygflottilj i Stockholms omnejd och återförande av försvarskapacitet till Gotland. Den senare är av stor strategisk betydelse och ligger i farozonen vid säkerhetspolitisk spänning i Östersjön samtidigt som försvaret av huvudstaden är grundläggande för landet skydd.

Dessa är givetvis inte de enda behoven, men de illustrerar tydligt problemet. Vi har idag inte möjlighet att försvara vårt eget territorium, och än mindre det som tillhör länder i närområdet. Det räcker inte med en ny strategi eller flexibilitet om det inte finns en faktisk kapacitet som de kan utgå från.

Det duger till exempel inte att ha en stor mängd högeffektiva jaktflygplan om vi inte har tillräckligt med välövade piloter, ifall flygstridskrafterna kräver omfattande omgruppering för att kunna möta en situation som uppstår, eller om deras baser inte har ett fullgott luftvärn. Ett aldrig så effektivt plan gör ingen nytta på fel plats eller utan en bas att utgå från.

Avslutning

För att vår säkerhetspolitik ska bli trovärdig behövs en beredskap och förmåga att ingripa i närområdet, då en ömsesidig försvarsförpliktelse är just det, ömsesidig. Om vi inte är beredda att se till att vi kan ställa upp på våra grannländers sida om det värsta skulle hända dem så kan vi inte vänta oss något

mer från dem ifall vi skulle vara den part som behöver stöd.

Samtidigt så kan vi inte tro att vi har något som helst skydd av en solidaritetsplikt utifall vi inte har möjlighet att i första rummet försvara oss själva. Ingen annan makt kommer vara benägen att försvara vår självständighet med de kostnader i pengar och människoliv som detta kan innebära om vi inte själva först bidrar utan bara förväntar oss att andra ska betala notan för det vi har försummat.

Jag har min ståndpunkt klar. Löften är till för att hållas, även inom säkerhetspolitiken. Antingen slutar vi hyckla och slopar solidaritetsförklaringen eller, mycket bättre, så ser vi till att skapa en förmåga att leva upp till de höga ambitioner som vi uttrycker i denna. Att låta det vara som nu, och bygga vår försvarspolitik på en illusion är inte hållbart. Många talar om att Sverige ska ha ett effektivt försvar som kan utföra sin uppgift, men få är beredda att ta konsekvenserna av det. Ska Sveriges försvars- och säkerhetspolitik vara trovärdig så måste vi även ta den nota som detta kostar. ■

Charlie Weimers är förbundsordförande för Kristdemokratiska Ungdomsförbundet och Riksdagskandidat (KD) i Värmland

Magnus Ekengren:

EU, Sverige och samhällssäkerheten

Ny säkerhetsroll för EU

Till följd av dagens förändrade hotbild, med internationella och gränsöverskridande hot snarare än mellanstatliga, växer en ny säkerhetsroll fram för Europeiska unionen (EU).

Målsättningen är att bidra till skyddet av grundläggande rättigheter ute i världen men även av EU:s medborgare och samhällen.

Förväntningarna är mycket stora. I en undersökning av vilken organisation (nationalstaten, FN, Nato m fl) som av EU-medlemsstaternas säkerhetspolitiska elit anses bäst lämpad att klara "2000-talets kriser" hamnade EU i topp vad gäller 8 av de 10 främsta hoten.¹ I samtliga opinionsundersökningar sedan ett tjugotal år hamnar säkerhet och försvar främst av alla områ-

den vad gäller stödet för ökat EU-samarbete hos Europas allmänhet.

Även Sverige ser idag i växande grad EU-samarbetet kring gränsöverskridande hot och samhällspåfrestningar som en förutsättning för nationellt försvar. Kriser såsom tsunamikatastrofen i Asien (2004) och terrorattackerna i Mumbai, Indien (2008) har i svensk debatt pekat på behovet av att utveckla unionens skydd åt unionsmedborgare.

EU har mött utmaningen genom att anta den Europeiska säkerhetsstrategin (2003) och en Strategi för inre säkerhet (2010), som en del av det nya Stockholmsprogrammet på området för inrikes och rättsliga frågor. Genom Lissabonfördraget har medlemsländerna nu tillgång till en särskild solidaritetsklausul (art 222) för ömsesidigt stöd i händelse av terroristattacker och naturkatastrofer som hotar "demokratiska institutioner" och "civilbefolkningen". Även biståndsklausulen om "väpnat angrepp" inom den Europeiska säkerhets- och försvarspolitik (art 42 (7)) ligger till grund för medlemsstaternas stöd till varandra. Klausulerna befäster den uppbyggnad av EU:s breda operativa förmågor för hot som spänner från pandemier

över terrorism till sönderfallande stater och som pågått sedan 1990-talet. Medlemsstaternas arbete med att bidra till unionens breda krisberedskap leder idag till en europeisering av samhällssäkerheten.

Växande skyddsansvar

EU:s skyddsansvar för samhället och EU-medborgarna har växt fram ad hoc som ett resultat av unionens ökande antal externa och interna krishanteringsinsatser. Betoningen av EU-medborgarna som skyddsobjekt förstärktes stegvis under tsunamikrisens förlopp. Under skogsbränderna i södra Europa på 2000-talet har naturtillgångar och fysisk egendom successivt kommit att framstå som skyddsobjekt för EU.

Terroristbombarna i Madrid 2004 innebar ett stort steg. EU-kommissionens president Barroso definierade 2005 EU:s ansvar på följande sätt:

*“An attack against an EU citizen is an attack against all Member State citizens. An attack against a Member State is an attack against the Union. It is an attack against the values we stand for. Terrorism seeks to destabilise societies by creating tension, fear and panic. Reactions to the Madrid events of last year made it clear that a terrorist attack on any part of the EU affects the EU in its entirety. This is natural because the EU is a Union of nations whose Governments have signed a Constitutional Treaty that solemnly announces the principle of solidarity. The security requirements of such a Union reach beyond borders.”*²

Förstärkt förmåga

EU-instrumenten utvecklas med stormsteg. Idag finns ca 30 system ledda av Kommissionen och rådssekretariatet i Bryssel för information, tidig varning, ”rapid reaction” och ömsesidigt stöd på områden som terrorismbekämpande, räddningstjänst, skyddet av kritisk infrastruktur, förhindrandet av spridning av smittsamma sjukdomar, förebyg-

gande av naturkatastrofer, internationell krishantering och katastrofhjälp. Ett gemensamt säkerhetstänkande ingår i snart sagt samtliga av EU:s traditionella samarbetsområden.

Kommissionen har utvecklat en ”Gemenskapsmekanism” för räddningstjänster inom EU samt ”Civil Response Teams” för internationell krishantering. Tsunamikatastrofen ledde till ökat konsulärt beredskapssamarbete mellan medlemsländerna. Det rättsliga och polisiära samarbetet ligger till grund för bekämpningen av terroristhot, illegala flyktingar och internationell kriminalitet. Unionen har även etablerat en gemensam byrå för samarbete kring kontrollen av medlemsstaternas yttre gränser³ samt myndigheter för skyddet mot spridning av smittsamma sjukdomar⁴ och maritim säkerhet⁵.

Kopplingen mellan den gemensamma säkerhets- och försvarspolitik (GSFP) och samhälls säkerhet har de senaste åren förstärkts. EU har sökt öka säkerheten i sitt närområde genom bl a polisutbildning i Bosnien och övervakningsmission i Georgien samt stöd till säkerhetssektorsreformer i grannländer som Ukraina och Moldavien.

EU-kapaciteten är relativt stark i vissa sektorer såsom hälsa, GSFP, rättsliga- och inrikesfrågor, civilskydd och svag i frågor som rör skyddet av kritisk infrastruktur samt gemensam gränskontroll.⁶

EU:s ordförandeland har i uppgift att avgöra vilken krishanteringsroll EU skall spela när någon eller några berörda medlemsstater ber om unionens hjälp vid större europeisk kris. Detta skall göras tillsammans med EU-kommissionen och EU:s nya höga representant för utrikes frågor och säkerhetspolitik och ske inom ramen för krissamordningsarrangemanget (*Crisis Coordination Arrangement-CCA*). Det är också rimligt att anta att den nye permanente ordföranden för Europe-

iska Rådet kommer att kunna spela en roll vid stora EU-kriser.

EU-kommissionären för Inrikes frågor Cecilia Malmström har betonat vikten av att förstärka Kommissionens samordning av civilskyddsresurser. Kommissionen genomför f n sin handlingsplan för förstärkning av EU:s insatskapacitet vid katastrofer, såväl inom som utanför unionen.⁷

Solidaritetsklausulen:

EU som försvarsunion snarare än försvarsallians

Solidaritetsklausulen slår fast att unionens alla instrument, inklusive militära resurser som medlemsstaterna tillhandahåller, skall kunna användas för att:

- förhindra terroristhot på medlemsstaternas territorier
- skydda de demokratiska institutionerna och civilbefolkningen vid en eventuell terroristattack,
- bistå en medlemsstat på dess territorium på begäran av dess politiska myndigheter vid en terroristattack,
- samt bistå en medlemsstat på dess territorium på begäran av dess politiska myndigheter vid en katastrof.

Klausulen aktualiserar en rad centrala frågor: Vad skall säkras om det inte är EU:s eller medlemsstaternas territorium? Avser klausulen medlemsstaternas demokrati och institutioner och/eller EU:s? Medlemsstaternas eller EU:s befolkning? Vad skall vara utlösande faktor för mobilisering av ”unionens alla instrument”? Skulle en begäran om bistånd kunna komma från EU:s institutioner? I vad mån är ett angrepp på en medlemsstat att ses som ett angrepp på samtliga? Kan man tänka sig att solidariteten skulle träda i kraft redan om en enskild medlemsstat ”endast” känner sig hotad av terrorister. Skulle denna stat kunna ställa krav på mobilisering av EU:s instrument för att förebygga och förhindra hotet? Klausulen gäller vid insatser på unionens

territorium, inte *vid* dess gräns. Territoriell integritet var målet för nationalstaten. Kommer samhällsfunktionell integritet kunna bli målet för EU-försvaret? Kommer solidaritetsklausulen kunna föra EU ett steg närmare en ny typ av gemensamt "samhällsförsvaret"? Ett sådant "EU-totalförsvaret" kommer sannolikt att skilja sig såväl från kollektivt territorieförsvaret som den EU-externa krishanteringens inom ramen för GSFP. Blir EU en "försvarsunion" snarare än försvarsallians?

Ett syfte med klausulen är att få medlemsstaterna att långsiktigt dra åt samma håll inom ett brett område för såväl ofrentlig administration: militär, räddningstjänst, polis, rättsväsende och underrättelsetjänsterna, som det civila samhället: näringsliv och frivilligrörelser. Målsättningen är att samordna de förebyggande insatserna och de nationella infrastrukturerna i en så hög grad att medlemsstaterna kan agera samfällt i situationer av krisartad natur. Till de praktiska förutsättningarna för klausulen hör behovet av en ny gränsöverskridande, tvärssektoriell EU-infrastruktur av "arbetande nätverk" mellan medlemsstaterna inom krishanteringsområdet.

"EU-beredskapsriktlinjer"

Till syvende og sist beror alltså framgången för EU-instrumenten i hög grad på medlemsstaternas vilja och inte minst förmåga att bidra till dessa. De allra flesta av unionens krishanteringsinstrument vilar på mellanstatlig grund, dvs det ställs ej några legala krav på medlemsstaternas medverkan.

Men förmågan handlar inte bara om formella beslutsstrukturer och stöd i form av materiella resurser utan om att ha beredskap att förändra tänkesätt och göra nya prioriteringar.

Det råder stora variationer mellan medlemsländernas organisatoriska indelningar i politis-

ka ansvarsområden och beslutsnivåer. EU:s terrorismsamordnare har stora svårigheter med att få medlemsstaterna att gå i takt i det snabbt växande rättsliga samarbetet och den gemensamma kampen mot brottslighet och terrorism. Lagstiftningen skiljer sig mycket i de 27 länderna. Vid sidan av horisontella samordningsproblem mellan medlemsstaternas försvars-, inrikes- och justitiedepartement och andra delar av de nationella förvaltningarna, som migrationsmyndigheterna, finns det vertikala samordningsproblem mellan territoriella nivåer (gäller särskilt federala stater som Tyskland).

Frågan är vilka nya samarbetsformer som kan underlätta ett gemensamt beredskapsarbete, som endast i begränsad grad kan lagstiftas fram eller samordnas från högsta politiska nivå. Hur skall man kunna sätta tryck på medlemsstaterna och ansvariga aktörer att skapa den mänskliga och organisatoriska kapacitetsbyggnad över gränserna som är nödvändig för hantering av komplexa kriser?

Det nationella samhällsskydds- och beredskapsarbetet är ofta i hög grad decentraliserat – och i många avseenden ligger förmågorna i privata händer. Detta kräver nytänkande kring möjligheten av mer djupverkande riktlinjer och metoder för att få berörda aktörer att dra åt samma håll i samtliga medlemsstater. Gemensam utbildning är naturligtvis ett första steg. EU-kommissionsledd samordning av nationella handlingsplaner för regional och lokal nivå kan vara ett andra. Skapandet av politiskt tryck genom gemensam årlig utvärdering och möjligheten att anta EU-rekommendationer till enskilda medlemsstater, som inte gör tillräckligt för att uppnå EU:s målsättningar, ett tredje. En möjlighet skulle vara att låta "EU-beredskapsriktlinjer" tjäna som normskapande grund för ett framväxande europeiskt samhällsförsvaret.⁸

Vad skall skyddas: nationen eller unionen?

Frågan om vems säkerhet som skall äga prioritet – nationens eller unionens – ställs i fokus till följd av EU:s krishantering och kommer att påverka svenska risk- och resursbedömningar. Genom solidaritetsklausulen har Sverige erkänt ett gemensamt ansvar för skyddet av "civilbefolkningen", som för första gången i ett EU-sammanhang beskrivs i singularis och därmed skulle kunna tolkas som Europas befolkning. En spänning mellan Sveriges och EU:s skyddsansvar kan komma att öka i akuta krissituationer med konkurrens om resurser. Med tiden kan EU:s skyddsobjekt komma att konkretiseras och leda till större förväntningar och kanske bindande krav på medlemsstaternas ömsesidiga bistånd. Efter tsunamikatastrofen föreslog EU-kommissionen att medlemsstaterna skriftligt skulle förbinda sig att hjälpa varandras medborgare i nöd, dvs ett slags civil artikel 5-utfästelse.

Den svenska försvarsplaneringen och arbetet på området för samhällsskydd och beredskap påverkas till följd av samverkan inom ramen för europeisk krishantering och samhällssäkerhet. Mycket beror givetvis på vilken sektor och myndighet som undersöks. Klart är att de europeiska staterna sannolikt vävs samman i högre grad till följd av dagens krishanteringskrav, än de gjorde inom försvarsallianserna under kalla kriget.

Troligen kommer "EU-solidariteten" få vittförgrenade och ofta svåröverskådliga effekter för Sveriges säkerhet och försvar. Framtida påfrestningar – som i växande grad kommer att vara gränsöverskridande – får konsekvenser för hur resurser, spetsförmågor och ansvar fördelas mellan nationella myndigheter och EU-organ. Samarbetet kan leda till ett "gränsförhållande" mellan goda europeiska beroendeförhållanden och ökad svensk sårbarhet.

EU:s samhällssäkerhet: mellom nasjonelt mervärde och europeisk solidaritet

Två synsätt på europeisering- en av Sveriges samhällssäkerhet kan urskönjas. Enligt det första bedöms EU:s roll i första hand utifrån det mervärde den kan ge till existerande nasjonella system och resurser. Enligt det andra betraktas det nasjonella som en aggregerad del av unionens samhällssäkerhet.

Det är det första synsättet som hittills dominerat Sveriges och övriga medlemsstaternas agerande. Men grunden för EU:s framgångsrika säkerhetspolitiska roll har varit dess förmåga att tänka nytt och förändra sina medlemsstaters ofta snävt självdefinierade nasjonella intressen vad gäller säkerhet och försvar. EU:s förmåga att förändra medlemsstaternas preferenser, organisationsstrukturer och planering kommer att vara en förutsättning för att skapa en gränsöverskridande samhällssäkerhet. Det var inte en beräkning av "EU:s mervärde" till existerande nasjonella försvarsförmågor som ledde till dagens europeiska säkerhetsgemenskap som gjort mellanstatliga krig i Europa otänkbara, utan unionens mervärde till europeisk sikkerhet, vilket ställt stora krav på nasjonella förändringar.

Syftet idag är att skapa en aktiv, uttalad politik som överbryggar distinktionen mellom inre och yttre sikkerhet och sätter fokus på samhällets sikkerhet. En politik som kan ta unionen från en europeisk sikkerhetsgemenskap till en säker (samhällelig) gemenskap. En starkere betoning av europeisk solidaritet för en effektiv EU-roll kan ge unionen en möjlighet att nasjonellt återta ledningen i skapandet av post-nasjonella sikkerhetsgemenskaper. Kanskje kommer vi i framtiden att kunna definiera en europeisk sikker gemenskap som en gemenskap där medlemmarna lever i visshet om att övriga medlemmar solidarisk bistår

varandra i skyddet av samhällets grundläggande funksjoner og i humanitäre nasjonella skyddsinsatser. I en sådan gemenskap kommer det att vara av største vikt att Sverige deltar så aktivt som möjligt. ■

Magnus Ekengren är docent och forskningsledare vid Försvarshögskolan

1 De hot som eliten hade att ta ställning till var: Etniska konflikter; Migrationstryck; Miljöhot; Trafficking; Kriminalisering av ekonomin; Terrorism mot staten: kritisk infrastruktur; Cyber; krig mot försvarsstrukturer; Cyberkrig mot kommersielle strukturer; Nukleär attack; Biologisk, kemisk attack. (Kirchner, E. *European Security Trends*, Jean Monnet/Robert Schuman Paper Series, no 3, 2003)

2 Barroso, J.M., "José Manuel Barroso, President of the European Commission: Fighting terrorism together in the EU, International Summit on Democracy, Terrorism and Security, Madrid, 10 March 2005." Speech, 11 March 2005. Online. Available HTTP: <<http://www.europaworld.org/week215/speechbarroso11305.htm>> (accessed 29 March 2005).

3 "The European Agency for the Management of Operational Cooperation at the External Borders of EU member states". *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Preparedness and consequence management in the fight against terrorism*. COM (2004)0701 final. Brussels, 20 October 2004; and Boin et al. 2005b.

4 *European Centre for Disease Prevention and Control* (ECDC)

5 *European Maritime Safety Agency* (EMSA)

6 Boin, Arjen, Ekengren, M., Rhinard, Mark (2006) "Chapter 18: The Commission and Crisis Management", in D. Spence (ed.) *The European Commission*, London: John Harper Publishing.

7 EU-minister Cecilia Malmström, "Crisis Management in the EU and the Swedish Presidency", speech at *European Policy Centre*, Brussels, 18 May 2009.

8 Ekengren, M. (2006) "New Security Challenges and the Need for New Forms of EU Co-operation", *European Security*.

Åge Hamang:

Norges

Fred, frihet og selvstendighet ble senere foreningens parole, og den fredelige frigjøringen i 1905 ville kanskje ha vært utenkelig uten vår egen oppgående hær og marine som balanserende faktor for å mane til fornuftig tilbakeholdenhet når det gjaldt å gå til krig. Dette gjaldt selvsagt begge veier, da med et sterkt svensk forsvar på den andre siden av vektskålen. Den historiske lærdommen var at hel eller delvis maktballanse virket fredsbevarende.

Med dette som bakgrunn blir foreningens parole "forsvarssak er fredssak" spesielt tydelig som relevant historisk lærdom. Senere forsatte foreningens rolle som en oppgående vokter og pådriver når det gjaldt vår forsvars- og sikkerhetspolitikk gjennom kjente navn som Fridtjof Nansen og Roar Amundsen.

Gjennom de "harde tretti åra" advarte Norges Forsvarsforening sterkt mot forfallet av Forsvaret og den pasifisme som den gangen rådet i store deler av befolkningen. Gjennom vårt tidsskrift, som den gangen het *Norges Vern*, viste foreningens aktive skribenter en forbløffende evne til å se inn i og forstå fremtidens utfordringer, både når det gjaldt den militærtekniske utvikling og den volds politikk som materialiserte seg i den annen verdenskrig. Dette i motsetning til våre styresmakter som den gangen nærmest uttrykte at himmelen var skyfri.

Undersøkelleskommissjonen av 1945, som Stortinget oppnevnte for å analysere hvorfor alt gikk så galt våren 1940, omtalte da også Norges Forsvarsforenings arbeide for et sterkere og mer moderne forsvar i positive vendinger. Mens kritikken ellers var svært grim når det gjaldt styre og stell for øvrig.

Forsvarsforening

Lærdommen man bør trekke av dette burde være krystallklar etter min mening. Nemlig; at frivillige foreninger, som arbeider for folkelig og politisk fokus på avgjørende saker i vårt samfunn, er viktige demokratiske institusjoner som man bør lytte til. Slike frivillige foreninger eller organisasjoner har ingen annen agenda enn å fremme den saken de står for, som i dette tilfelle var forsvarssaken.

Så kan man spørre seg selv om slike frivillige saksorienterte foreninger har den samme berettigelse i dag. Informasjons og media samfunnet har jo gjort det mulig for folk å skaffe seg den informasjonen de ønsker og dermed orientere seg selv. Eller er det heller slik at det har blitt mye vanskeligere "å se skogen for bare trær"? At det ligger mye sannhet i det siste tror jeg faktisk folk flest er klar over. Et annet fenomen som gjør det vanskelig å orientere seg, og å holde fokus på de viktige og avgjørende sakene i samfunnet, er kortsiktigheten og det tabloide bombardement vi alle blir utsatt for. Informasjons påvirkning og folks oppmerksomhet har blitt salgsobjekter i vårt kommersialiserte samfunn.

Det er derfor, etter min mening, avgjørende viktig for samfunnsutviklingen at det finnes levedyktige saksorienterte organisasjoner og foreninger som bidrar til å ivareta samfunnets nødvendige langsiktighet gjennom historiske erfaringer og lærdom samt vedvarende fokus på saksområdet.

"Ja, men nå er alt så annerledes enn før" hevder noen. Ja, mon det? Er det ikke slik at vi mennesker lærer av hva vi selv og andre har erfart, og at denne lærdommen er relevant fordi menneskenaturen ikke har forandret seg vesentlig

over tid? Jeg leste for noen år tilbake en bok skrevet av keiser Marcus Aurelius om hans tanker og refleksjoner over livet og samfunnet den gangen. Det var påfallende hvor like de Romerske samfunnsproblemerne var våre egne og ikke minst den lærdommen den keiserlige forfatteren trakk ut av sine erfaringer og tanker rundt disse. Den største forskjellen mellom hans verden for mer enn 1800 år siden og vår er den teknologiske utviklingen. Mens mennesket, som individ og sosialt vesen med positive og negative tilbøyeligheter, har forandret seg svært lite. Men midlene og vår kunnskap om verden rundt oss har forandret seg både i mengde, detaljnivå og kvalitet. Denne utviklingen skjer nå i et forrykende tempo.

Organisasjoner som Allmänna försvarsforeningen og Norges Forsvarsforening er derfor nødvendige brikker i samfunnsstrukturen for å vokte og ivareta den nødvendige langsiktighet og fokus på saker. Dette for å sikre en positiv og fruktbar utvikling innen viktige saksområder som forsvar og samfunnssikkerhet. For å øke vår positive demokratiske innflytelse og gjennomføringsevne, bør vi videreutvikle samarbeidet mellom frivillige organisasjoner innen feltet også over landegrensene. Vi kan da bli et tydeligere korrektiv og bedre bidrag i de politiske prosessene hvor våre politikere synes å bli stadig mer opptatte i den kortsiktige tabloide heksegryte hvor personfokusering er fremtredende, men hvor langsiktig strategier, saksdybde og bredde samt historisk erfaring er mangelvare. ■

Åge Hamang är generalsekreterare i Norges Forsvarsforening och tidigare Generalmajor i Luftforsvaret

Beata Hansson:

SAAB J 35 Draken fyller 50 år

Flygplanet *Draken* namn har ingenting att göra med det eldsprutande sagodjuret. Det tillkom på grund av dess likhet rakt uppifrån i formen med en flygande drake. Denna maskin, av många ansedd som världens vackraste, kan ses som frukten av tanken att konstruera ett snabbt litet plan som skulle kunna genskjuta de kärnvapenbestyckade bombplanen, ha en bra stigförmåga, lång räckvidd och dessutom vara uthålligt

Det var inte lite som krävdes av denna slimmade lilla överljudsfarkost som växte fram under början av femtiotalet. Det måste också kunna bära de vapen som krävdes för uppdraget. Därtill skulle det ha möjlighet att starta och landa på vägbaser, vilket var standard för det svenska flygvapnet. Officiell premiär av flygplanet skedde vid andra divisionen på F13, Bråvalla i Norrköping. En av åtta piloter som valts ut till den första gruppen var Lennart Nordh. Han har idag inga problem att minnas tillbaka på det smäckra planet med så mycket kraft och så hög fartprestanda.

Efter cirka 1800 timmar i den lilla kabinen på det första svenska planet utrustat med radar, sikte, automatkanon, robotval och datalänkstyrning kommer han fortfarande ihåg hur det var att kliva ombord för första gången.

– Att ta plats bakom spakarna var som att sätta på sig en kostym, så slimmat var det. Det var en speciell känsla, som att vara ett med planet. Hon var behaglig att flyga men man fick lära sig att flyga på ett nytt sätt, för

om anfallsvinkeln blev för hög fanns det alltid risk för ”superstall” då flygplanet överstegras och går ner i pendlande tippställning och sjunker fem-sexhundra meter i minuten.

Lennart Nordh föddes som så många andra Linköpingsbor rätt in i flygplansvärlden. Och från modellflyg blev det segelflyg och vidare in i Flygvapnet. Det hela utmynnade ut i en karriär som testpilot hos SAAB i Linköping.

Han berättar om den spännande invigningsturen med Draken som skedde den 13 maj 1960. Några månader senare, skedde något som skulle bli ett av Lennarts Nordhs tråkigare Draken-minnen. I samband med en filminspelning för Flygvapnet med åtta flygplan inträffade ett haveri. Utan att Lennart Nordh eller hans kollegor upptäckte något så var det plötsligt bara sex plan kvar i luften. Två av de sista flygplanen hade krockat med varandra. Den ene piloten lyckades skjuta sig ut men den andre dog.

Men Lennart Nordh har även

andra saker att berätta. Vackra minnen som en gång, när han under sin tid på SAAB utförde ett höghastighetsprov.

– Jag accelererade på höjd elva kilometer till nära Mach 2 där jag påbörjade stigning. Och det blev bara tystare och tystare omkring mig. Så plötsligt föll hjälmens tryckvisir ner och kabintrycket minskade. Jag hade fått motorstopp, flame out, mitt över Östersjön. Då var jag uppe på 21 000 meter och vyn framför mig var helt fantastisk.

Han hade helt enkelt stigit lite väl snabbt med planet. Men han beskriver nu känslan av att sitta mitt i den kompakta tystnaden i kabinen, himlens olika blåa nyanser och synen av jordens svaga lutning i horisonten. En närmast sarkofal upplevelse.

J 35 Draken var ett svensktproducerat stridsflygplan som bidrog till omvärldens respekt för vårt Flygvapen. Bilden visar en rote (ett förband bestående av två flygplan) J 35 på uppdrag någonstans över Östersjön.

Foto: Anders Nyhlén/Försvarets Bildbyrå

Han gled ner till ca 10 000 meter utan motor och kunde sedan utan problem starta igen.

Draken som var det första flygplanet i Sverige som konstruerades för överljudsfart, provflögs för första gången 1955 och bröt igenom ljudvallen i januari året därpå. J29 Tunnan och A 32 Lansan hade innan dess flugit i överljudsfart, fast då endast i samband med dykning. Draken blev också det första flygplan som flög den dubbla ljudhastigheten, Mach 2 under ett prov på SAAB i Linköping.

– Kapaciteten till den höga hastigheten ansågs som väldigt betydelsefull för Draken eftersom dess huvuduppgift ju var att snabbt komma upp på hög höjd för att möta ryska bomb-

flygplan. Något som tills inte för så länge sen ansågs som ett reellt hot mot Sverige. Hon var helt enkelt en värdig försvarare av våra landsgränser.

Förutom de tekniska framgångarna med Draken så blev hon även en försäljningsframgång och blev det militära SAAB konstruerade flygplan som hade flest antal exportkunder, innan resultatet sedermera slogs av Gripen. Totalt tillverkades 615 exemplar av planet. Hon flögs i Sverige, Finland, Danmark och Österrike. I svenska flygvapnet togs Draken ur tjänst i slutet av 1990-talet och sist ut var F10 i Ängelholm. I Österrike flögs Draken för sista gången i militärt bruk. Till så sent som hösten 2005, då man ställde av sina sista plan.

Lennart Nordh kan berätta att det även funnits begagnade Drakenplan, sålda av det danska flygvapnet, hos några privata bolag i USA.

– I samband med krigsfilmer som producerades där använde man gärna Draken som fiendeflygplan, då de hade ett så apart utseende i förhållande till det amerikanska flygvapnets plan.

Idag finns det ett flygande drakenplan kvar i Sverige. Det kommer att visas upp då Försvarsmakten har sin stora flygdag i juni utanför Linköping. Och med detta får man väl säga att denna luftburna skönhet har gjort sitt. ■

*Beata Hansson är
frilansjournalist.*

David Bergman:

Född till frihet

Om Frivillighet och Förändring sett från fältet

Artikelförfattaren i Afghanistan. Han önskar att försvarsdebatter förs i allmänna forum med de folkvalda representanter som fattat besluten, och att ingen skugga faller över de soldater som dagligen utför ett krävande och riskfyllt arbete.

Foton: Försvarsmakten

En gång kom en äldre dam fram till mig och lade sin späda hand på min uniformsjacka. ”Tack för att du tjänar ditt land, välsigne dig unge man”, pep hon fram. Jag blev väldigt förvånad, främst då jag befann mig på Airborne & Special Operations Museum i Fayetteville. Jag pekade på flaggan på uniformen och förklarade att jag tjänade mitt eget hemland. Oförändrat leende sade hon bara; ”Det ser jag väl, det spelar ingen roll. Du tjänar ditt land”.

Född till frihet – medför skyldigheter

I efterhand reflekterade jag över min förvåning. Den gamla damens ord var inte överdådiga, men något liknande har aldrig hänt mig i Sverige. Hur kan det komma sig? Är landets medborgare inte stolta över sina soldater, ovetande om deras uppgifter eller yttrar de sig bara inte? Svaret är förmodligen inte enkelt.

”Du är född till frihet. Du är också född med plikten att bidra till vårt gemensamma försvar. Så länge en gnista av avund finns i människors hjärtan kommer det att behövas ett försvar för människor och för vad de utträttat.”

Så skrev James Gavin en gång i början av femtiotalet. Tillsammans med medborgerliga rättigheter kommer även skyldigheter. Inrätta sig efter lagar, betala skatter och på det

sätt du väljer värna ditt land. Även om han avsåg ett större samhällskontrakt mellan individen och sitt land fokuserade James Gavin sina tankar på varför människor väljer att ta på sig en uniform och med vapen försvara sitt land. Tankar som är giltiga än idag.

Ordet Värnplikt har funnits länge. Genom ordet blir vi påmind att vi har en plikt att värna vårt land. Idag är värn-

endast personligt tycke räcker inte. Anledningen till att man lockas till yrket och att man stannar är två skilda saker. Till det kommer förhållningssättet till den uppgift man är tänkt att lösa.

”Men har dom inte lagt ner allt ännu?” Frågan kommer ofta från äldre släktingar och bekanta. Oftast i kombination med deras egna minnen från värnplikten; målande berättelser med kraftiga överdrifter om köldtopparna, snödjupet och den generella hårdheten i utbildningen. Lika ofta vet jag inte vad jag ska svara. Äldre bekantas anekdoter beskriver ofta endast utbildning eller övning. Jag har också kämpat och frusit längs mina kilometer i djup snö, vilket är

plikten delvis avskaffad och personer under tvång är förmodligen inte de högst motiverade soldaterna. Hur vi bedriver rekrytering kommer att förändras utan värnplikt, ett val att vara soldat måste göras av andra anledningar.

Utryckande soldater de senaste åren anger entydigt förtroendet för de närmaste cheferna som den främsta anledningen till att de skulle vilja fortsätta inom organisationen. Det är inte förvånande, och vi minns säkert alla personer vi själva sett upp till, idealiserat och strävat efter att efterlikna. För många är det förmodligen dessa som fått dem att stanna kvar i yrket. Men

en nyttig erfarenhet. Men det är långt ifrån den verklighet som många soldater ställs inför idag. En verklighet som är fullt synlig men få har verklig insikt i.

Ökenlandskapet är endast upplyst av fullmånen och helikopterns blinkade röda akterlampa. Rotorn blåser upp sand som piskar i ansiktet. Skottlossningen har avtagit. Soldater springer hukande med två bårar mot den öppna akterrampen. På dem ligger två poliser, båda skottskadade. Deras chef sitter död kvar i sitt fordon mindre än en kilometer bort. Stämningen är spånt avslappnad, alla agerar professionellt. Allvaret tar fram det bästa hos varje person. En lokal kollega

har avlidit. Men av det syns inga reaktioner, varken sorg eller ilska, på de lokala polisernas ansikten.

Bristande insikt i en fullt synlig verklighet

Yrkesvalet är något som de flesta gör frivilligt, väl medvetna om de risker och konsekvenser som det medför. Att någon som bär uniform kan tveka eller inte insett omfattningen av de situationer som han eller hon kan ställas inför är för mig otänkbart. Det bästa kvittot på detta kommer när våra enheter ställs inför svåra uppgifter. Det är stunder av prövning som visar den sanna styrkan hos människor. Individuella presterar i svåra situationer, vår grundläggande utbildning och träning är relevant och fungerar.

”Men hur kan du åka till Afghanistan? Det är ju farligt!” Det är en inte alltför ovanlig kommentar. Självklart finns det risker, hade det varit lugnt hade det inte funnits något behov för oss att vara där. Landet är inte det första och garanterat inte det sista där svenska soldater kommer att mötas av strids handlingar. Ingen kan väl ha missat att Sverige bidragit med soldater till liknande konflikter i mer än 50 år.

Det gör fysiskt ont i mig varje gång jag nås av nyheten att kollegor varit i strid. Egna minnen kommer alltid tillbaka. Men hur tragisk varje händelse än är så medför det i någon utsträckning till att öka samhällets medvetenhet om det arbete som deras soldater utför.

Det bör alltid ifrågasättas om en militär insats är befogad. Det är sunt och naturligt, och debatten skall föras i det öppna. I tider av oro är vår rätt att yttra våra åsikter viktigare än någonsin. Den enda önskan man kan lägga till är att debatten förs där den hör hemma, i allmänna forum med de folkvalda representanter som fattat besluten, och att ingen skugga faller över de soldater som dagligen utför ett komplicerat och krävande arbete.

Yrkesvalet är något som de flesta gör frivilligt, väl medvetna om de risker och konsekvenser som det medför. Det är stunder av prövning som visar den sanna styrkan hos människor.

Svenska medborgare borde veta att landets soldater kan hamna i strid, det är deras arbete. Inte mer komplicerat än att polisen fångar brottslingar och brandkåren släcker bränder. Om det finns något jag fick önska vore det ett större allmänt erkännande av de verkliga och påtagliga hot som vi idag står inför och en insikt i de förändrade och försvårade uppgifter och de risker som våra militära förband dagligen ställs inför.

“We are the Pilgrims, master; we shall go Always a little further”
– James Elroy Flecker, *The Golden Journey to Samarkand* (1913)

Vi behöver hängivna personer som vågar gå lite längre

Förändring är i grunden något gott. Vi har inte nått dit vi

är idag på grund av att de som gått före oss varit obenägna till förändring. Men ofta är nuet bekvämare, det okända i framtiden skrämmer många. Stillastående är tillbakagång har uttryckts av flera. Framför oss finns alltid den väg vi ännu inte vandrat. Utforskar vi vad som ligger framför oss med ett aggressivt och vetgirigt sinne kommer vi att vandra längs vägar som ibland är riktiga och ibland tillfälligt leder oss vilse.

Just nu är vi som organisation inne i en omvälvande period. Det finns allvarliga problem som måste lösas, om detta råder ingen tvekan, och vi behöver dugliga personer att lösa dem. Målet och vägen dit är varken klar eller tydlig. Vi måste som organisation enas kring våra uppgifter. Men vi måste även som individer göra vår del

i förändringsarbetet. Ingen kan detaljerna i tjänstespecifika frågor bättre än de som dagligen arbetar med frågorna, att vänta på en lösning från ovan är både ofullkomligt och orealistiskt.

Det har alltid varit bättre förr och ungdomen har alltid varit förslöad, både gamla greker och romare fastslog tidigt detta. Det kommer alltid att finnas personer som sitter med armarna i kors och i sten hävdar att storhetstiden är över. De kommer inte resa sig upp för att greppa facklan, de kommer inte att bryta ny väg, de vågar inte se vilka framgångar som kunnat bli. Historia kommer alltid skapas av de hängivna personer som vågar gå lite längre. ■

David Bergman är kapten, har en fil mag i psykologi, och tillhör Psyopsförbandet i Enköping.

Michael Moore:

Försvarsmakten

– ett säkerhetspolitiskt instrument!?

Generalmajor Michael Moore.

Foto: Torbjörn Gustafsson/Försvarets Bildbyrå

Det finns flera orsaker till att Försvarsmakten har en stor utmaning i att förklara sin roll och sin förmåga gentemot våra medborgare. En huvudorsak är en oförklarad säkerhetspolitik, m a o att det finns en fundamental skillnad mellan den säkerhetspolitik som statsmakterna under lång tid har fattat beslut kring och den bild kring politiken som har kommunicerats till medborgarna.

Vår säkerhetspolitik har förändrats i grunden under de senaste tio åren, men stora delar av denna omvälvande förändring har nedtonats från politisk nivå. I kommunikationen med medborgarna så har det tvärtom funnits många faktorer som har samverkat för att man på politisk nivå beskriver att förändringen inte alls är dramatisk och omvälvande, utan tvärtom bara kan ses som en smärre kursändring.

Den andra orsaken är delvis en följdfekt av den första orsaken. Om det är känsligt att förklara den nya och radikalt förändrade säkerhetspolitiken blir det svårt att förstå Försvarsmaktens roll inom ramen för denna säkerhetspolitik. Det blir svårt eller till och med omöjligt att avgöra om försvaret är tillräckligt bra och rätt utformat.

Sammantaget skapar detta felaktiga förväntningar hos medborgarna kring Försvarsmakten och dess förmåga.

Sveriges säkerhets- och försvarspolitik

Våra internationella insatser är en central del av den nya säkerhets- och försvarspolitiken. Trots det förklaras de ofta i termer av ”freds- eller humanitära insatser”, ”att hjälpa andra”, ”av solidaritet” m m. I debatten är det några återkommande skäl som anförs till varför vi deltar i Afghanistaninsatsen. Ett motiv som ofta nämns är att vi är där för att hjälpa den afghanska befolkningen – som helhet eller just i vårt ansvarsområde i norra Afghanistan. Ett annat motiv är att vi är där för att minska hoten och konfliktriskerna mer generellt i världen. Ett tredje motiv är att vi är där för att försvåra narkotikaproduktionen och -distributionen, då effekterna av dem drabbar även Sverige.

Men om man skärskådar den av Regeringen och Riksdagen beslutade politiken så går det att finna mer djupliggande motiv. Några citat från den tio

år gamla propositionen ”Det nya försvaret”, 1999/2000:30:

”För Sveriges del är ett brett deltagande i det europeiska samarbetet och vårt bidrag till gemensam säkerhetsfrämjande verksamhet och krishantering centrala medel för att trygga också vår egen säkerhet.” (s. 11–12)

”Det har skett stora säkerhetspolitiska förändringar under de senaste åren. Förändringarna innebär att vi kan frigöra oss från det kalla kriget och i större utsträckning bidra till den kollektiva säkerheten i Europa både med diplomati och totalförsvarsresurser. (s. 10–11)

”För Sveriges del är vårt deltagande på stor bredd i det europeiska samarbetet och vårt bidrag till gemensam säkerhetsfrämjande verksamhet och krishantering centrala medel för att trygga också vår egen säkerhet.” (s. 26)

Ett centralt citat från ”Ett användbart försvar”, regeringens proposition 2008/09:140:

”Sverige kommer inte att förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett annat medlemsland eller nordiskt land. Vi förväntar oss att dessa länder agerar på samma sätt om Sverige drabbas. Sverige bör ha förmågan att kunna ge och ta emot militärt stöd.” (s. 29)

Konsekvenserna av denna Solidaritetsdeklaration, är långtgående, lägger man därtill konsekvenserna av solidaritetsdeklarationen i Lissabon-fördraget så stärks denna bild ytterligare.

Om man tar sin utgångspunkt i den reella politiken, vilka är då sakskalet till att vi deltar i Afghanistan-insatsen?

Om vi och andra länder skulle lämna Afghanistan så är det ytterst tveksamt om de afghanska säkerhetsstyrkorna (polis och militär) skulle klara av att försvara det nuvarande styrelseskicket och den bräckliga ”demokratien” (med alla sina brister). Det är då stor risk för att talibanerna skulle återkomma till makten. De skulle få en

”Safe-haven” i Afghanistan vilket även skulle inbegripa delar av Al-Qaida. Då situationen redan är ytterst instabil i området (t ex Pakistan, Iran och Irak) så skulle vi riskera dels en ytterligare destabilisering i regionen med globala konsekvenser som följd, dels en återuppväxt och förstärkning av global terrorism. Båda dessa delar skulle drabba Europa och därmed även Sverige.

Men huvudorsaken till att vi är i Afghanistan torde vara den säkerhetspolitiska kursändringen i sig. En förändring av vår säkerhetspolitik som har ägt rum under drygt tio år och tre regeringsperioder. Grundbulten i denna nya säkerhetspolitik beskrivs som att vi aktivt försvarar Sveriges säkerhet och intressen när vi gemensamt hanterar kriser och konflikter internationellt. Ledorden i politiken kan beskrivas som ”aktivt, gemensamt och tillsammans med andra”. Att hjälpa befolkningen är alltså inte ett huvudskäl, utan en synnerligen önskvärd bieffekt av att vi till-

sammans med andra skapar säkerhet i Afghanistan. Vi är i Afghanistan både för ett gemensamt intresse men också för ett påtagligt egenintresse, där detta egenintresse är tvådelat.

En dimension av egenintresset handlar om att få *inflytande* i världen och i Europa. Det är dock svårt att tala om detta i vårt land av historiska skäl, vi var neutrala och senare alliansfria i 200 år. Vi levde säkerhetspolitiskt isolerade under lång tid. Vår säkerhetspolitiska förändring är en anpassning till en förändrad omvärld relativt situationen under det kalla kriget. Att vara aktiv och solidariskt tillsammans med andra ta ansvar för den gemensamma säkerheten är idag – till skillnad från tidigare – en nödvändig förutsättning för att få gehör för svenska synpunkter även inom andra politikområden. Under det kalla kriget hade vi en ”vägmästarroll”, mellan två dominerande militärblock, den förutsättningen finns inte längre. Idag måste vi vara aktiva och engagerade internationellt sett,

HMS Stockholm i Adenviken. Vårt deltagande i operation Atalanta är ett exempel på svensk solidaritet med EU:s och det internationella samfundets krav på trygga handelsvägar över havet.

Foto: Marcus Olsson/Försvarets Bildbyrå

även med den militära dimensionen, för att uppfattas som trovärdiga av vår omgivning. En omgivning som är betydligt mer van att se på försvarsmakter som säkerhetspolitiska instrument och att hantera sådana begrepp som nationella intressen än vi själva. Om Sverige nu skulle ”dra sig tillbaka” och bara fokusera på försvaret av vårt territorium så skulle vi tappa trovärdighet. Vi skulle riskera att tappa politiskt inflytande i internationella sammanhang över hela det politiska fältet och riskera att bli marginaliserade.

Den andra delen av egenintresset handlar om att få stöd av andra om Sverige skulle bli utsatt för ett mer direkt hot i framtiden. Vi är alldeles för små för att klara oss på egen hand om konflikter skulle beröra oss mer direkt. Att vi är aktiva även i den militära dimensionen och deltar med kvalificerade förband tillsammans med andra i olika insatser gör att vi får en hög trovärdighet i försvarspolitiska och militära sammanhang i vår omvärld. Om vi både har en trovärdig försvarsmakt och ställer upp för det gemensamma, och därmed för andra länder i vår närhet och i Europa, torde andra vara intresserade av att hjälpa oss om en mer allvarlig kris skulle uppstå i vårt närområde.

Att samtliga nordiska länder är engagerade i Afghanistan ska just ses mer som ett tecken på att det gemensamma ansvarstagandet i sig är modellen för dagens konflikthantering. Med andra ord en syn kring att denna metod är den mest relevanta, och kanske till och med enda fungerande, för att öka allas vår säkerhet i en globaliserad värld. Detta får också direkta, positiva konsekvenser för Europa och Norden. Det gemensamma åtagandet är grunden för att få hjälp vid en kris eller konflikt i vårt eget närområde – ”ställer vi upp för det gemensamma och för andra länder eller regioner, så kan

vi förmodligen förvänta oss det motsatta”. Man kan fundera på konsekvenserna av om varje land enbart skulle se till sig själv. Då skulle vi i Norden, där alla länder är små nationer befolknings- och resursmässigt, vara väldigt utsatta. Vi kan som små länder aldrig försvara oss var och en på egen hand mot ett mer omfattande yttre hot. Som en jämförelse skulle det vara lika rimligt att tro att varje land på egen hand skulle kunna lösa den ekonomiska krisen eller klimatfrågan.

Säkerhetspolitiken har således utvecklats från självvalt utanförskap till integration och samarbete inom EU, med Nato och inom Norden. Från en politik där grundstenen var ”alliansfrihet syftande till neutralitet i krig” till en politik som bygger på ett aktivt engagemang och ett gemensamt säkerhetsskapande.

Men det är fortfarande politiskt känsligt att tala klartext om vår säkerhetspolitiska kursändring. Problemet är att istället för att för medborgarna förklara att vi verkar med Försvarsmakten och dess förband utanför Sverige för att det är en naturlig och integrerad del av vår nya säkerhetspolitik, så särskiljs fortfarande internationella insatser från nationella. Det beskrivs som att våra internationella insatser är primärt till för att hjälpa andra och därmed inte har med vår egen säkerhet att göra. Man har ofta valt att beskriva dagens internationella insatser som en förlängning av Sveriges långa Peace Keeping tradition – trots att bevekelsegrunden bakom insatserna och insatserna i sig helt har ändrat karaktär liksom den värld där dessa insatser äger rum. Om det är så att vi i första hand är i Afghanistan för att ”hjälpa andra”, så blir en självklar konsekvens att insatsen inte har med vår egen säkerhet att göra. Den kan väljas bort om det blir för besvärligt eller utmanande för oss.

Utifrån denna skillnad mel-

lan reell och kommunicerad politik så är det därför inte konstigt att många medborgare inte förstår förändringen av försvaret och det nya försvarskonceptet, trots att denna förändring är en logisk följd av en i grunden förändrad säkerhetspolitik. Det är säkert många medborgare som undrar varför vi är insatta utomlands speciellt när nu Rysslands säkerhetspolitiska utveckling är så osäker och negativ – ”vad gör våra förband utomlands, det har ju inget med vår egen säkerhet att göra”. Det är en avgörande skillnad om huvudmotiven för våra internationella insatser beskrivs i termer av att hjälpa andra jämfört med om motiven beskrivs utifrån att insatserna är den kanske mest tydliga konsekvensen av den nya säkerhetspolitiken och det i allra högsta grad handlar om vår egen säkerhet. Mycket förenklat – det är en avgörande skillnad om kärnan i politiken uppfattas som ”kan klara oss själva” eller om den beskrivs och uppfattas som ”samarbete och integration – tillsammans med andra”. Eller ”ensam är stark” kontra ”en för alla, alla för en”.

Berör detta resonemang ovan då överhuvudtaget Försvarsmakten? Är det inte bara för Försvarsmakten att ställa in sig efter den beslutade politiken och inte bry sig om vad som kommuniceras till medborgarna? Men så enkelt är det inte, om det är oklart vad försvaret ska användas till och hur vi i en globaliserad värld försvaret ska användas till och hur vi i en globaliserad värld försvaret ska användas till och hur vår värden och intressen så kommer det att finnas felaktiga förväntningar på försvaret. Hur bra försvaret då än är i verkligheten relativt de säkerhets- och försvarspolitiska målen så kommer medborgarnas förväntningar på försvaret att vara i ofas med den politiska beställningen. Och Försvarsmakten lider av denna otydlighet. Därför är det en avgörande fråga för Försvarsmakten och vår trovärdighet gentemot svenska

folket att säkerhets- och försvarspolitiken kommuniceras öppet och tydligt. Annars kommer också stödet att svikta vid eventuella förluster i insatser som är en konsekvens av denna nya säkerhetspolitik.

Vad kan man då göra för att rätta till denna bild? En förutsättning är naturligtvis att den politiska nivån börjar kommunicera den av Riksdagen beslutade säkerhets- och försvarspolitiken, och inte väver in den i gammal retorik från förr. Men även inom Försvarsmakten måste vi tala klarspråk. Vi bör inte beskriva våra insatser i termer som känns mer igen från utvecklings- och biståndsarbete, utan tala mer öppet om behovet av den hårdföra säkerhetsdimensionen som inkluderar militär förmåga. Vi bör betona att Försvarsmakten är ett säkerhetspolitiskt instrument. Vi ska inte linda in eller skämmas över vår unika egenkap - förmågan till väpnad strid.

Misstolkning av insatsförsvarets förmåga

Försvarsmaktens uppgifter har således förändrats i grunden jämfört med situationen under det kalla kriget. Försvarsmakten ska ha förmåga att genomföra insatser i hela konfliktskalan - gränsen mellan nationella och internationella insatser suddas ut. Själva grundidén med insatsförsvaret är att ett förband ska kunna sättas in direkt utan tidsödande förberedelser; nationellt, i vårt närområde, i Europa eller i andra delar av världen. Detta förutsätter ett kvalificerat insatsförsvaret med hög tillgänglighet samt en i grunden förändrad personalförsörjning. Samma förband, undantaget Hemvärnet/Nationella Skyddsstyrkor, ska kunna användas såväl i som utanför landet.

Detta är naturligt och följer utvecklingen i Europa mot (mycket) mindre men samtidigt mer insatsberedda, rörliga och expeditionära försvars-

makter. Men i den svenska försvarsdebatten beskrivs ofta försvaret som "otillräckligt", "avvecklat" eller "inte kan försvara Sverige". Varför är det så?

En orsak till att försvaret beskrivs på detta negativa sätt återfinns i den oförklarade säkerhetspolitiken enligt resonemangen ovan. En annan orsak torde vara att det i debatten blir en ensidig fokus på storleken på försvaret samt att jämförelser görs med hur försvaret var utformat förr, istället för hur dagens svenska försvar står sig mot omvärldens försvarsmakter. Det är också en mycket stor skillnad i hur det svenska försvaret beskrivs i vår omvärld kontra hur den framstår i den svenska försvarsdebatten. Av vår omvärld får Försvarsmakten nästan uteslutande beröm och åtnjuter stor respekt, såväl i Europa som i Nordamerika.

Med hemvärnet och nationella skyddsstyrkor kommer vi att ha en samlad organisation omfattande ca 50 000 personer. Vi har en kvalificerad försvarsmakt med en volym som i stort speglar andra jämförbara länder i Europa. Jämfört med liknande länder i Europa har Försvarsmakten överlag både modern materiel och hög personell kompetens.

Om vi jämför oss inom Norden så följs Norge och Sverige åt avseende transformation och stridkraftsutveckling (Norge har en större marin och Sverige ett större flygvapen). Danmark har en mer expeditionär inriktning och utformning. Finland har en unik säkerhets- och försvarspolitisk lösning som ger en större arméstruktur baserad på värpplikt. Men även om vi ser på andra nationer som Storbritannien, Nederländerna m fl så är vår förbandsvolym jämförbar om man väger in försvarsekonomin som en dimensionerande faktor.

Sammanfattande slutsatser

I många länder är det självklart att betrakta sin försvars-

makt som ett "säkerhetspolitiskt instrument". Även om vi i Sverige börjar se uttryck för att man på politisk nivå börjar använda detta begrepp, så är det långt kvar till det att denna syn genomsyrar vår säkerhets- och försvarspolitik. Varför är Sverige då annorlunda? Ett skäl torde vara vår lycka att stå utanför de större krigen i Europa under de senaste 200 åren. Detta ledde till en syn kring att försvaret var det yttersta våldsinstrumentet som bara skulle användas i ett extremt nödläge dvs då det totala kriget och invasionen stod inför dörren.

Hur ska man då uppfatta det svenska försvaret? Är försvaret "avvecklat" eller är det "tillräckligt bra"? Svaret är nog att det beror på. Det beror på var man tar sin säkerhetspolitiska utgångspunkt. Om man ser framför sig att vi ska klara oss själva mot ett direkt och mer omfattande angrepp från en militär stormakt, då är försvaret alldeles för litet. Om man ser framför sig att vi tillsammans med andra (i EU, som partner till Nato och/eller tillsammans i regionen) ska kunna hantera utmaningar och hot i närområdet, i Europa och till del även globalt - ja då är vårt försvar "tillräckligt bra" (även om man som militär alltid kan önska sig mer av vissa förmågor och förband).

En militär analys ger att vi har en kvalificerad och modern försvarsmakt som är väl i paritet med många andra europeiska försvarsmakter. Den är inte perfekt, den har sina brister och den kan bli bättre - precis som fallet är med försvarsmakter runt omkring oss. Men tesen om "det avvecklade försvaret" är överdriven och t o m direkt felaktig. Så både för Försvarsmaktens och våra medborgares skull - förklara säkerhetspolitiken och nyansera bilden av vårt försvar! ■

Michael Moore är generalmajor och försvarsmaktens utvecklingschef

Pål Jonson:

Ett nytt strategiskt koncept för NATO

NATO kommer under slutet av detta år att anta ett nytt strategiskt koncept vid sitt toppmöte i Lissabon. Ytterst handlar det om att alliansen som numera innefattar 28 medlemsländer, drygt 900 miljoner människor och över 70 procent av världens totala försvarsutgifter, ska arbeta fram en strategi för att balansera sina resurser och ambitioner mot en allt mer svårförutsägbar omvärldsmiljö.

Det är hög tid att Nato:s medlemmar åter enas kring ett nytt strategiskt koncept. Det förra konceptet antogs vid Nato:s 50-årsjubileum i Washington 1999. Definierande händelser som 11 septemberdåden, Irakkriget, Nato:s inträde i Afghanistan och femdagarskriget i Georgien har medfört att den strategiska kartan för Nato idag ser helt annorlunda ut än för ett årtionde sedan. Alliansen har numera även 12 nya medlemmar som satt sin prägel på den interna debatten inte minst beträffande vilken tonvikt alliansen ska lägga på de gemensamma försvarsförpliktelserna samt hur Nato ska förhålla sig till ett allt mer auktoritärt Ryssland.

Bristande samstämmighet

Det är dock inte en allians i harmoni som möts vid förhandlingsbordet för den grundliga uppgiften att arbeta fram ett nytt strategiskt koncept. Nato har förvisso helt och fullt kommit över den traumatiska diplomatiska splittringen inför

Irakkriget 2003 vilket USA:s tidigare Nato-ambassadör Nicholas Burns beskrev som ”en näradöden upplevelse”. Vidare har den franska återintegrationen till Nato:s militära ledningsstruktur till del underlättat den komplicerade EU-Nato-relationen. Det finns även en allmän välvilja för ett fördjupat transatlantiskt samarbete efter Barack Obamas tillträde som USA:s president. Men oberoende av dessa ljuspunkter finns det betydande spänningar inom alliansen.

Den främsta påfrestningen för alliansens sammanhållning har utan tvekan varit den exceptionellt krävande ISAF-insatsen i Afghanistan. Även om det måste betecknas som en framgång att samtliga medlemsländer fortfarande, efter åtta års stridigheter, deltar i insatsen så har de gjort detta på mycket olika villkor. Att flera länder bakbinder sina militära förband med omfattande restriktioner för hur, var och när de kan agera genom s.k. caveats har skapat betydande irritation

framförallt i de länder som proportionellt sett tagit de största förlusterna. Det faktum att alla medlemsländerna inte är villiga att solidariskt dela på riskerna har tårt på sammanhållningen inom Nato och enligt vissa till och med på dess trovärdighet som försvarsallians.

Det andra stora trötoämnet som absorberat en stor del av den interna debatten inom Nato efter Georgienkriget har varit frågan om Nato ska utveckla en grundläggande försvarsplanering (contingency planning) för de baltiska länderna samt om det kan hållas Nato-övningar med markstridsförband deras på territorier. Vissa länder inom Nato så som Tyskland, Frankrike och Italien är mer känsliga än andra för hur Ryssland skulle uppfatta ett sådant beslut och har därför under en längre tid aktivt motverkat detta. Det har skapat frustration och fått vissa av de nya medlemsländerna att tala om första och andra rangens medlemskap, då det uppfattats att principen om odelbar (in-

divisible) säkerhet för alla medlemmar undergrävs.

Men det finns även eftersatta strukturella problem inom Nato som underminerar alliansens effektivitet. Nato behöver reformera och beskära en stor och vildvuxen organisation av det civila högkvarteret, reducera storleken på den militära ledningsstrukturen och hantera stora underskott i den gemensamma infrastrukturbudgeten. Tanken är att det nya strategiska konceptet ska åtföljas av ett reformpaket just för att hantera dessa försummade frågor.

Processen

Det nya strategiska konceptet, som blir det sjunde i alliansens historia, kommer både i form och innehåll att skilja sig betydligt från sina företrädare.

För det första kommer Nato:s generalsekreterare att ha en mer framträdande roll vid framtagandet av det strategiska konceptet än vad som varit fallet tidigare. Modus operandi har varit att medlemsländernas Nato-delegationer i en förhållandevis utdragen process under ett år förhandlat ner sig till minsta gemensamma kommatecken för det strategiska konceptet. Den här gången faller det dock på Nato:s nye generalsekreterare Anders Fogh Rasmussen att ta fram ett första utkast. Rollen som Nato:s generalsekreterare brukar lite raljant mer beskrivas i termer av en sekreterare än en general. Men Rasmussen, som är den förste regeringschef som haft tjänsten, uppfattas ha ett starkare mandat att driva på olika sakfrågor och den nya tågordningen för framtagandet av det strategiska konceptet är ett uttryck för detta. Rasmussen har sagt att han vill att processen ska vara så öppen och lyhörd som möjligt. Han har därför tillsatt en extern expertgrupp om 12 personer som leds av USA:s förre utrikesminister Madelaine Albright. Expertgruppen gav genom olika kontaktytor med forskare, tan-

kesmedjor och andra internationella organisationer ett underlag om nya och relevanta strategiska omvärldstrender till generalsekreteraren i slutet av april. Sedan ska generalsekreterarens stab ta fram ett första utkast till konceptet under sommaren. Denna metod ger medlemsländerna endast några månader att sätta sin slutgiltiga prägel på dokumentet då det ska vara klart till toppmötet i Lissabon i november. I många stycken är detta en mer framkomlig process då det skulle innebära betydande problem om de 28 medlemsländer själva skulle börja arbetet med ett blankt papper. Likväl finns det en risk att medlemsländerna inte känner sig lika bundna till det nya strategiska konceptet om de inte känner samma ägarskap för slutprodukten som tidigare koncept vilka i högre utsträckning förankrats i huvudstädernas byråkratier.

För det andra kommer det nya strategiska konceptet sannolikt att bli ett kortare och mer slagkraftigt politiskt dokument än sina föregångare. Traditionellt sett har de strategiska koncepten varit långa och ogenomträngliga dokument för den stora allmänheten då skrivningarna varit fulla av politiska kompromisser. Det nya strategiska konceptet kommer sannolikt att bli ca 7–9 sidor. Det kommer tydligare och med större klarhet att ge de övergripande politiska målsättningarna för alliansen. Därremot kommer det inte lika utförligt att ge ingångsvärden för hur medlemsländerna bör utforma sina militära resurser för att uppnå dessa mål. Tanken är att det nya strategiska konceptet i större omfattning än tidigare ska rikta sig till allmänheten och mindre till den försvars- och säkerhetspolitiska nomenklaturen i medlemsländerna. Lite förenklat kan man därför säga att det mer kommer att handla om strategisk kommunikation gentemot allmänheten för att stärka stö-

det och förståelsens för Nato:s verksamhet än ett traditionellt strategiskt koncept som ska ge vägledning om hur mål och medel ska balanseras.

Huvudfrågorna

Förhandlingarna kring det strategiska konceptet kommer sannolikt att kretsa kring åtminstone tre centrala frågor.

För det första bör det strategiska konceptet tydligare än tidigare kunna beskriva Nato:s syfte och identitet. Är Nato först och främst en försvarsallians baserad på avskräckning med konventionella stridskrafter och kärnvapen eller har alliansen i allt väsentligt blivit en krishanterare med global räckvidd? Sanningen är nog att Nato under överskådlig tid kommer att behöva vara både och. Men sannolikt kommer medlemsländerna tydligare än tidigare betona Nato:s roll som kollektiv försvarsallians inte minst för att dämpa den osäkerhet som vissa länder känner efter Georgienkriget. Samtidigt kommer framförallt USA inte tolerera att en sådan utveckling sker på bekostnad av transformeringen av medlemsländernas förmåga att genomföra operationer utanför det euroatlantiska området. Den ökade betoningen på det kollektiva försvaret kommer därför snarare att handla om en politisk markering än en omorientering av medlemsländernas militära resurser. Möjligt kommer detta kombineras med en något större övningsverksamhet i Nato:s periferi samt stärkta rutiner på SHAPE (Supreme Headquarters Allied Powers Europe) för att hantera kollektiva försvarsuppgifter. Till del handlar det även om underlätta situationen för vissa medlemsländer som känner ett behov av att kunna visa sina hemmaopinioner att Nato aktivt skyddar deras territoriella integritet. Detta är en förutsättning för att dessa länder ska lyckas mobilisera politiskt stöd för att delta i riskfyllda

Inför arbetet med Nato:s nya strategiska doktrin har bland annat Norge hävdad att den territoriella dimensionen måste få ökad betydelse. Bilden visar Norska soldater under övningen Cold Response vintern 2006.

Foto: Lennart Andersson/Försvarets Bildbyrå

och krävande operationer utanför det Euroatlantiska området. Principen "protecting to project" är numera ett vedertaget uttryck inom Nato-kretsar.

En annan frågeställning som är knuten till det kollektiva försvaret, men som kommer att hanteras mer lågmält, berör Nato:s förhållningssätt till kärnvapnen. Detta är en fråga stadd i förändring då den amerikanska administrationen inom kort ska presentera sin kärnvapenöversyn (Nuclear Posture Review). Vidare gick förhandlingarna om icke-spridningsavtalet in i sitt slutskede i maj i år. President Obama sa vid sitt tal i Prag i april 2009 att han vill öka ansträngningarna för att åstadkomma en värld utan kärnvapen. Även om många medlemsländer känner sig bekväma med de ganska tydliga skrivningarna om kärnvapnens roll som finns i det strategiska konceptet från 1999 finns det skäl att anta att det nya konceptet i en eller annan form kommer att tona ner kärnvapnens betydelse för Nato:s säkerhet. Vissa hävdar även att detta är nödvändigt om alliansens medlemmar vill driva icke-spridningsfrågorna med större framgång och trovärdighet.

För det andra kommer det strategiska konceptet att behöva identifiera vilka hot och risker som kan påverka det euroatlantiska området och hur de ska bemötas. Det kommer att ge vägledning för hur allian-

sens medlemsländer kan samarbeta för att reducera risker som terrorism, mellanstatliga spänningar i dess periferi, cyberangrepp, sönderfallande stater och konsekvenser av klimatförändringarna. En central fråga beträffande nya hot och risker är hur medlemsländerna väljer att tolka begreppet väpnat angreppet som utgör grunden för artikel fem i Washingtonfördraget och de gemensamma försvarsförpliktelserna. 11 septemberangreppen visade att medlemsländerna var villiga att betrakta ett terroristangrepp som grund för att aktivera artikel fem. Vissa länder vill även att cyberangrepp och till och med strypningar av energileveranser ska generera gemensamma förpliktelser. Huvuddelen av alliansen verkar dock istället föredra att luta sig mot artikel fyra i Washingtonavtalet vilket ger alla medlemsländerna konsultationsrätt när de utsätts för sådana påfrestningar.

För det tredje måste det strategiska konceptet utveckla en tydligare gemensam inriktning för hur Nato ska förhålla sig till ett allt mer konfrontatoriskt Ryssland. Den splittring som råder inom alliansen i synen på hur Ryssland ska hanteras är kanske den djupaste politiska skiljelinjen inom Nato idag. Vissa ser det som Nato:s främsta uppgift att skydda mot Ryssland medan andra ser det som betydligt viktigare att Nato ska kunna samarbeta med Ryss-

land. Dessa skilda roller är svåra att förena. Bilden av Ryssland påverkar också medlemsländernas positioner i frågor som den fortsatta utvidgningen till Georgien och Ukraina, Nato:s försvarsplanering för de baltiska länderna och synen på mis-silförsvaret.

Slutord

Nato är med över 100 000 soldater insatta i operationer på tre olika kontinenter mer än någonsin tidigare en organisation i användning. Det befäster Nato:s roll som den viktigaste säkerhetspolitiska organisationen i den Euroatlantiska gemenskapen. Men det innebär också att bilden och relevansen av Nato mer än tidigare påverkas av dess framgång eller fall på fältet och mindre av gemensamma deklamationer från Bryssel. Det finns därför de som säger att framtagandet av det nya strategiska konceptet främst utgör en nyttig akademisk övning för de närmast inblandade. Det ligger mycket i detta. Ytterst kommer dock relevansen av det nya strategiska konceptet för Nato:s framtid att avgöras av hur bundna medlemsländerna kommer att känna sig till dokumentet och hur villiga de är att följa dess överenskommelser i praktiken.

Pål Jonson är vice ordförande för Svenska Atlantkommittén och var när artikeln skrevs gästforskare vid NATO Defense College i Rom

Tommy Jeppsson:

2010 års länskonferens och årsstämma

Den 6:e maj var det dags för årets upplaga av den återkommande länskonferensen och årsstämman vilken genomfördes i lokaler tillhöriga Drottning Victorias Örlogshem. Vår ordförande Maria Nyberg Ståhl kunde välkomna representanter från Skåne i söder till Västerbotten i norr, liksom ett trettiotal deltagare vid den efterföljande årsstämman.

Vid den redovisning som lämnades från länsavdelningarna kunde åter konstateras att **aff** genomför bra verksamhet. Pax Baltica i Karlskrona, Pax Nordica i Umeå, liksom föreläsningssaftnar i bland annat Kalmar, Växjö och Östersund, är exempel på att det finns en betydande potential i den länsvis bedrivna verksamheten. I sin tur påvisar det sannheten i att länsavdelningarna är föreningens nav och kärna.

I Göteborg har föreningen för Göteborgs försvar en imponerande aktivitetsnivå med åtta till nio sammankomster per år. Eldsjälar som Gunnar Dyhre och Geron Jannesson är exempel på vad ett långsiktigt personligt engagemang kan åstadkomma.

Generalsekreteraren Stefan Ring framhöll att **aff** som begrepp och varumärke är relativt okänt. Han försöker därför att sprida kunskap om vår verksamhet via bland annat politiker och media och genom att ta initiativet till en konferens om nordiskt försvarssamarbete i november i år i regi av **aff**, Norges Forsvarsforening och Försvarshögskolan. Vidare pågår arbete med att ta fram en broschyr om

partiernas ståndpunkter i försvarsfrågan inför det stundande valet samt att tillsammans med Kungl Krigsvetenskapsakademien och Folk och Försvar under 2011 ta fram ett material i ämnet försvarsinformation avsett för gymnasieskolorna.

Vi behöver bli fler

Den kvalitativt bra verksamhet som bedrivs runtom i landet kontrasterar mot vikande medlemstal. Detta gäller dock inte i Göteborg med cirka 1000 av de drygt 1600 medlemmar som **aff** totalt kan mönstra.

Hur öka medlemsantalet var ett återkommande ämne under länskonferensen där beslutet om att arbeta fram en rekryteringsstrategi skall vägleda de framtida insatserna för att vi skall bli fler. I Uppsala har **aff** inte längre någon länsavdelning utan ett antal kontaktpersoner som har som mål att genomföra samarrangemang med Stockholm. I huvudstaden existerar heller ingen länsavdelning, men Stefan Ring arbetar för att komma igång med aktiviteter i vårt lands folkrikaste region. Vår generalsekreterare elogerades för sitt sätt att aktivt,

Nyframtagen roll-up för att marknadsföra aff.

positivt och engagerat bedriva verksamheten under såväl länskonferensen som vid årsmötet.

Lugn årsstämma

Det börjar bli tradition att Gunnar Dyhre väljs till mötesordförande, vilket skedde också i år. Och likt tidigare lotsade han stämman genom den 18 punkter långa agendan med sedvanlig blandning av fasthet och humor. En viktig fråga avsåg val av ny styrelse där ett bra arbete av valberedningen under ledning av **affs** förra ordförande Nini Engstrand resulter-

rade i att stämman snabbt kunde enas om omval av Maria Nyberg Ståhl till posten som föreningsordförande liksom om- respektive nyval av ett antal styrelsemedlemmar.

Nya ledamöter som valdes in i styrelsen är överste Patrik Ahlgren, chef för strategivdelningen vid Försvarshögskolan, Inger Wiklund Persson, informationsansvarig i Atlantkommittén, Hans Spets, försvarsdirektör vid länsstyrelsen i Stockholms län och universitetsadjunkt Patrik Lindgren, som också är sekreterare vid länsavdelningen i Kalmar län.

Ordföranden betonade vikten av att **aff** fortsatt verkar som en plattform för diskussion och debatt i frågor som rör säkerhet och försvar samt att tidskriften **vårt försvar** har en viktig funktion i detta sammanhang. Hon tryckte vidare på betydelsen av att vi får fler medlemmar i föreningen.

Intressant om Afghanistan

Årsstämman avslutades med att överste Olof Granander redovisade sina erfarenheter från ett halvårs tjänstgöring i Afghanistan. En tjänstgöring präglad av många utmaningar och ständigt närvarande faror. Här framkom vikten av ett bra ledarskap liksom att tydliga mål uppställs som alla i förbandet kan arbeta för att nå.

Olof Grananders förband hade utsatts för ett 25-tal sammanstötningar med afghanska motståndsgupper och kriminella. Han beskrev bland annat intresseväckande en stridsituation där han själv varit med. Hans uppfattning var att vår utbildning och utrustning håller hög klass och att förbandets anda och vilja till insats varit hög. Konstateras kan att vi i vårt land börjar få en grupp veteraner som deltagit i strid, något som kommer att återverka på den fortsatta utvecklingen av våra militära förmågor. ■

Tommy Jeppsson är redaktör för **vårt försvar**

Jarl Ellsén:

Vad händer med rysk försvarsindustri?

Frågan berör i hög grad svensk säkerhets- och försvarspolitik. Vad har vi att vara rädda för beträffande exempelvis rysk styrketillväxt i Östersjön och farvattnen i norr som berör oss? Ryssarnas deklaration när gasledningen genom Östersjön kungjordes, att de avsåg att skydda denna med militära medel, ingav onekligen vissa rysningar hos oss svenskar med minnen från det kalla kriget. Dåvarande svenske försvarsministern Mikael Odenberg började tala om att det kanske skulle finnas behov av att anskaffa svenska fregatter för att bevaka våra marina intressen i Östersjön, särskilt som ryssarna

planerat en kontrollplattform strax utanför Gotland. (Han blev ju dessvärre inte heller långvarig i regeringen).

Enligt amerikansk expertis, som givetvis noga följer den marina utvecklingen i Ryssland, har nedgången efter Sovjetunionens fall, trots dåvarande presidenten Putins optimistiska, något aggressiva förklaringar, ännu inte vänt så att man kan tala om en marin upprustning.

vårt försvar har fått den amerikanska marina tidskriften *Proceedings* tillstånd att i översättning publicera en artikel från dess septembernummer, betitlad: "Russian Arms Industry

Världens största flygplan, An 225, är rysktillverkat.

Foto: Lennart Berns/Försvarets Bildbyrå

ryssland

Foundering”. Den är skriven av den kände marine skribenten doktor Norman Friedman, bl a författare till verket: *The Naval Institute Guide to World Naval Weapon Systems*. Om man betänker att enligt engelsk-svenskt lexikon ordet *founder* kan betyda ”störta in” eller ”gå i kvav” etc. så bör artikeln väcka en viss nyfikenhet hos svenska läsare.

.....

Förra månaden (juli 2009) avhöll den ryska flottan sin årliga marina utställning i S:t Petersburg. I det sammanhanget brukar höga företrädare för marinen beskriva ny teknologi och vilka planer man har för att få upp denna vapengren till kalla kriget nivå, ja överstiga denna. Men den här gången gjorde chefen för den ryska marinen en märklig öppning: Den ryska skeppsbyggnadsindustrin har gått bakåt i så hög grad att han nu visade intresse för utlandsbyggda örlogsfartyg, bl a

franska hangarfartyg och amfibieskepp, ja även tyska konventionella (icke-atomdrivna) ubåtar. Märkligt nog stod det i ett ryskt pressorgan att läsa om vad man kallade ”den oåterkalleliga försvagningen av den ryska flottan och tillhörande försvarsindustri”. Den journalist som stod bakom detta uttalande berättade att han nyligen besökt konstruktionsbyrån Rubin, där mängder av ryska (sovjetiska) atomdrivna ubåtar, liksom de i stort antal exporterade KILO-ubåtarna, konstruerats. Han berättade att de flesta ritningsrummen och kontorslokalerna stod tomma eller var uthyrda för annan verksamhet. Avslutningsvis påstod skribenten att hoppet om att återuppbygga flottan var rena fantasierna, eftersom ryska statens huvudsakliga inkomstkällor, olja och mineraler, i den ekonomiska krisen tagit allt för mycket stryk.

Sedan Sovjetunionens kollaps 1991 har den stora ryska vapenindustrin överlevt huvudsakligen på exportorder, en

bråkdel av de beställningar den sovjetiska regeringen lade ut på denna industri. Dagens ryska regering har insett att det inte går att hålla alla rit- och konstruktionskontor vid liv och underleverantörerna har dessutom till stor del försvunnit eller ägnar sig åt annan mer lönsam verksamhet.

Ett exempel är chefskonstruktören av BULAVA-roboten med fast bränsle, av vilka olika versioner avses att beväpna såväl strategiska ubåtar som landbaserade utskjutningsramper. Han har skylt ett flertal misslyckade testskjutningar (senast i juli i år) på dålig kvalitet hos underleverantörerna. Han säger också att det blir helt omöjligt att ta fram några MIRV-versioner av denna robot ännu på många år. Andra kritiker har uttalat att hela BULAVA-projektet är ett kostsamt misslyckande från början till slut och att det snarast borde läggas ned. Denna ubåtstyp började byggas för 13 år sedan i hopp om export till Indien,

Ett exempel på en tidigare framgångsrik konstruktion var jagarna av Sovremennij klassen. Bilden visar jagaren *Nastoychivyy*.

Foto: Peter Nilsson/Försvarets Bildbyrå

men den skall nu stanna kvar i Ryssland.

Två GEPARD-klass korvetter beställda 2006 för Vietnam är tydligen byggda av gammal material från 80-talet. Man har slopat den tredje och fjärde båten i denna klass.

”Olyckligtvis”, (säger den amerikanska artikelförfattaren), förefaller det otroligt att de nya strategiska ubåtarna, av vilka den första just gjort sina provturer, enligt planerna kommer att kunna modifieras så att de kan beväpnas med den nya SINEVA-roboten med flytande bränsle, vilken tagits fram i första hand inför ombyggnaden av de gamla DELTA IV-klass ubåtarna. Problem med kvalitetskontroller har också uppstått vid rysk vapenexport. Indiska staten har klagat på att hälften av deras nyinköpta flygburna robotar av typen RVV-AE visat sig defekta medan de ryska exportörerna påstår att det är deras konkurrenter som sprider rykten om felaktigheter. Algeriet har skickat tillbaka B-29or,

eftersom de upptäckt att de ”nya” flygplanen i själva verket var åtskilligt använda.

Ryssarna i sin tur avfärdade den indiska kritiken (att deras B-29or bröts sönder under flygning) men utfärdade där efter flygförbud på hela deras egen flotta av dessa plan. Enligt just ryska uppgifter skall MiG-29 fabriken vara nära total upplösning.

Indiska flottan har vägrat att ta emot inte bara ryskbyggda TALWAR-klass fregatter utan även moderniserade KILO-ubåtar. Trots detta accepterade man till slut leveranserna och beställde ytterligare fregatter från Ryssland. Provturer till sjöss med den nya atomdrivna attackubåten typ NERPA, som indierna omdöpt till CHAKRA, stoppades efter en fatal olyckshändelse. Trots att det nämnts att nya prov inte kan företagas förrän tidigast om ett år, fortsätter leveranser från Ryssland av dessa ubåtar.

Det föreligger indikationer på att Ryssland fortfarande litar i stor utsträckning på arvet (”det fysiska kapitalet”) från sovjet-systemet. Det finns en del som tyder på detta. Den nybyggda strategiska ubåten *Jurij Dolgorukij* tycks till stor del vara utrustad med delar från de avrustade AKULA- och OSCAR-ubåtarna. Även nya KILO-ubåtar tycks vara uppbyggda av gamla komponenter, vilket kan förklara att den nya AMUR-klassen, KILO-båtarnas efterträdare, ännu inte har synts till förutom en prototyp som ännu inte överlämnats till flottan.

Nybyggen i den ryska flottan har varit påtagligt långsamma att få färdiga. *Steregusjtijj*, typbåten för en ny klass av 2600 tons robotfregatter, har fortfarande inte fått sina krysningsmissiler ett år efter leveransen (Jmf svenska VISBY-klassen), vilket skulle tyda på att produktionen av dessa vapensystem är långsam eller de kanske överhuvudtaget inte finns framtagna. Nr 2 av dessa fregatter är planerad för leve-

rans först 2011, medan fartygen har marknadsförts ända sedan 2002. 4500-tons fregatten *Gorsjkov*, stapelsatt i februari 2006, glider av stapeln 2011, trots att den var planerad för leverans i år. Någon efterföljare synes inte vara under byggnad.

Bortsett från amiral Vysotskys ovan inledande kommentarer, finns det inga officiella ryska uttalanden på att något skulle vara fel. Man marknadsför sina produkter friskt genom annonsering i tidskrifter och deltagande i internationella utställningar. Oavsett detta märker man att där exponeras allt färre av ny materiel liksom nya, dittills okända vapensystem. Naturligtvis kan detta innebära att allt nytt fr o m nu är hemligstämplat och följaktligen inte visas upp, i varje fall inte för andra än säkra köpare. Oavsett hur det ligger till är ovannämnda beskrivning från den välkända ubåtsbyrå Rubin, vilken bedöms under sovjettiden ha varit flottans mest framgångsrika skeppskonstruktör, signifikativ för dagens situation i Ryssland.

Vad var det som gick fel?

När det kalla kriget var slut, upphörde inte bara Sovjetunionen att existera utan även dess kommandoekonomi. Under sovjetperioden var produktionen fördelad på olika republiker dels för att gynna lojalitet, dels för att förhindra upplösning. Fabriker och konstruktionsbyråer på olika platser specialiserade sig på vitala militära produkter, ehuru i vissa undantagsfall, som t ex beträffande sonarer, så tillverkades samma typ av materiel parallellt, i sonarfallet Ryssland och Ukraina. I dag tillverkar en enda fabrik i Ukraina den strategiska roboten BULAVA (med flytande bränsle) En orsak till det är att den huvudsakliga tillverkningen av liknande vapensystem (ICBM med flytande bränsle) på sovjettiden låg där. Den förste ukrainske presidenten efter 1991 hade dessutom varit dess fabrikschef.

Under sovjeteran var rena pengar, enligt västerländsk definition, inte meningsfulla. En rubel för tillverkning av en atomdriven ubåt kunde inte jämföras med en rubel för bygge av en skola eller ett bostadshus. Sovjetiska ledare, som Nikita Chrusjtjov, var pinsamt medvetna om denna obalans, men prisbegreppet var så diffust att det var omöjligt att påvisa skillnader i värdet på rubeln. Chrusjtjov var också angelägen att få ned priserna på försvarsmateriel, men det resulterade bara i att icke-försvarsprodukter kostade ännu mer. Utan någon egentlig marknad så blev dessa priser som sagt helt meningslösa.

Ryssarna lever nu i något som mer liknar västerländsk ekonomi. Nu är rubel som betalar exempelvis en atomubåt motsvarande rubel som betalas för konsumentvaror eller löner. När alltså ryska staten nu köper försvarsmateriel, t ex ovan nämnda gasturbiner, måste de betala cash som vederbörlig tillverkare kan använda. Det tycks vara mycket svårt för tidigare sovjetmedborgare att ställa in sig på det nya ekonomiska systemet. Premiärminister Vladimir Putin har antagligen ingen större förståelse för vad vanliga pengar kan eller inte kan göra och därmed förstår han inte de ekonomiska gränser som gäller, när man vill modernisera försvaret. Detta helt bortsett från den korrup­tion som överallt florerar efter sovjetsystemets fall. Problemen i samband med ombyggnaden av hangarfartyget *Gorsjkov* inför försäljning till Indien illustrerar detta med all tydlighet. Ryska regeringen offererade tidigare pris och leveranstid satta för att vara konkurrenskraftiga gentemot västleverantörer, d v s de bestämdes inte med hänsyn till produktionskostnaderna. Priset sattes också för att på lämpligt sätt binda upp köparlandet i rent strategiskt syfte. Detta prissättnings-system blev tydligt efter Sov-

jetunionens fall. Sovjetryssland tog exempelvis inte betalt för exporterade Kalasjnikovs, i avsikt att de genom att finnas här och var i olika länder, skulle skapa problem för västsidan.

Gorsjkovmoderniseringen kostade vad man bedömde indierna var beredda att betala, alltså inte med hänsyn till de reella kostnaderna. Bland de många problem som uppstod efter 1991 var förlusten av Nikolajvarvet, som hade alla kunskaper och resurser för att bygga hangarfartyg. Utan dessa förstod inte det nu aktuella moderniseringsvarvet de problem som är förknippade med detta komplicerade projekt. Det förefaller också som om Putins regering, som ständigt har ont om kontanta medel, beslutat att dra ut på betalningen ("raid the payments") för att kunna färdigställa den nya atomubåten, sannolikt med betydligt högre prioritet än att driva fortsatta varma relationer med indierna. Kalkylerna går säkert ut på att Indien just nu inte har någon annan leverantör av stora hangarfartyg att vända sig till.

Ryssarna har inte förstått att dramatiska prishöjningar – efter avgivna offerter och följande förhandlingar – kan ge en sur smak i munnen på kunden, vilket kan negativt påverka fortsatta affärsförbindelser. De nämnda oväntade problem som uppstått på hangarfartyget, exempelvis nödvändigheten av att lägga om hela kabelsystemet, är helt enkelt en följd av Nikolajvarvets kollaps och därmed förlorade kunskaper om denna typ av skeppsbyggnad. Ryssland och Ukraina har emellertid fortfarande många tekniker av världsklass från sovjeteran, men den ryska tragedin ligger främst i att utan tillräckligt med pengar för nya projekt, så kommer dessa experter att sälja sina kunskaper utomlands. Möjligen är detta orsaken till att de nya kinesiska robotjagarna, troligen ritade vid Russian Northern Design Bureau, byggdes i Kina. Kineserna gjorde något liknande när

de köpte sina nya radaranläggningar för jagare från Ukrainas Kvant Organisation, vilken sannolikt inte hade resurser att utveckla dessa projekt vidare.

Det vore emellertid dåraktigt att tro att ryssarna i framtiden inte kommer att kunna repa sig militärt, men för att så skall kunna ske krävs återställande av den ryska civila ekonomin. Dessutom, om inte Putin eller någon av hans efterföljare åter kan skapa någon sorts sovjettypisk kommandoekonomi med en motsvarande påtvingande politik, så är det inte troligt att ryssarna kommer att spendera så mycket mera på sitt nationella försvar än vad västländerna gör – och mycket litet av de pengarna kommer att gå till rysk sjömak.

.....

När denna artikel var översatt och färdig för tryck, publicerade *Svenska Dagbladet* den 8 december 2009 en understreckare med titeln: "Medvedev ställer diagnos men saknar medicin". Denna artikel, skriven av den ryske författaren och jur dr (bosatt i Paris) Arkadij Vaksberg, behandlar President Medvedevs sensationella tal till Duman den 11 november. I detta tog Medvedev kraftigt avstånd från Putins nostalgiska, storryska drömmar om en återgång för Ryssland till sovjetisk storhet. Det var tvevelsutan kloka ord av presidenten, vilka helt enkelt reflekterade verkligheten, men samtidigt var det mycket djärvt att ofentligt framföra dem. Ännu så länge sitter nämligen Putin och hans medbröder på både de ekonomiska, polisiära och militära maktmedlen, vilket avses i streckarrubriken. Den amerikanska Proceedings-artikeln ovan, som ju stöder sig på fakta (dessutom ryska sådana) visar emellertid med all tydlighet att storhetsdrömmarna ännu så länge är just – drömmar. ■

Jarl Ellsén är kommendörkapten

Bo Hugemark:

En historisk förändring?

Man kan se likheter mellan de baltiska staternas situation när de blev fria 1920 och 1991. Men också sannolikt avgörande skillnader.

För 90 år sedan erkände Sovjetryssland de baltiska staternas självständighet "för evärdlig tid". Evärdlig tid visade sig betyda tjugo år: 1940 införlivades de med Sovjetunionen. Deras tid som fria nationer såg ut att bli en parentes.

Men hoppeligen blir i stället åren under sovjetiskt och tyskt tyranni en femtioårig parentes och orden evärdlig tid ändå på sikt sanna. I dag har tjugo år snart förflutit sedan den sista (?) frigörelsen. Finns det avgörande skillnader mellan förutsättningarna efter 1920 och 1991? Har vi sett en historisk förändring?

Svenska tvivel

Friheten efter första världskriget vanns genom väpnad kamp. Många inre och yttre aktörer var inblandade: Nationalister, tyskbaltisk adel, röda ryssar, vita ryssar, tyskar, finnar, polacker, briter, fransmän. Segrarmakterna i världskriget, Storbritannien och Frankrike gav det avgörande stödet till de demokratiska grupperna – efter att ett tag ha stött de vita ryska kontrarevolutionärerna som ville återställa det kejsarliga Rysslands gränser.

Sverige låg lågt i denna process. Typiskt är statsminister Nils Edéns uttalande 1919:

Jag tror att de ha mycket små

utsikter att få oberoendet erkänt, men även om det skulle gå på den bogen tror jag icke att det kommer att ha bestånd. De komma i krig med ett återupprättat Ryssland. Vi skulle komma i krig om vi vore med i denna sak.

Mellan två diktaturer

Sedan länderna erkänts och inträtt i Nationernas Förbund blev de svenska tongångarna mer positiva – men fortfarande försiktiga. Statsminister Hjalmar Branting 1920:

Klart är därför att de nya staternas snabba konsolidering och framgångsrika utveckling som ju skulle innebära ett stabiliserande av den nuvarande förskjutningen i maktfördelningen vid Östersjön måste från svensk synpunkt vara

ett angeläget önskemål. Så långt kan ske utan övertagande av direkt politiskt och militärt ansvar för sagda stater bör Sverige där så kan ske i förening med de båda andra nordiska länderna stödja och främja allt som kan lända till randstaternas styrka och förkovran och särskilt på det ekonomiska området med dem söka den anknytning och samverkan, varpå redan de geografiska förhållandena giva anvisning.

Men tvivel uttalades också om de nya staternas mognad och överlevnadsförmåga:

... de ledandes brist på skolning och erfarenhet men främst dock ... den känsla av svaghet och tvivel på den egna förmågan att i längden bära de med självständigheten för- enade bördor...

(Utrikesminister Östen Undén 1926)

Farhågorna kom att besannas. De stora påfrestningarna under de ekonomiska 20- och 30-talskriserna bidrog till att alla de baltiska staternas styrelseskick blev alltmer auktoritära.

Samtidigt blev deras omvärld hotfull, med de två rustande diktaturerna som nära grannar.

Uppgörelsen 1939, den s k Molotov-Ribbentropakten (som riktigare bör kallas Stalin-Hitlerpakten) hälsades först med tillfredsställelse; nu försvann risken för att dras in ett storkrig. Snart blev det dock klart att pakten innebar att Hitler för en tid utlämnat dem till den andre tyrannen.

Hopp om ett demokratiskt Ryssland

Frigörelsen 1991 skedde liksom 1918-1920 i samband med det härskande imperiets sönderfall, men denna gång oblodigt, så när som några tiotal dödsoffer i Vilnius och Riga i januari. Rysslands ledare Boris Jeltsin förtjänade ovanskelig ära genom att 1991 i maktkampen med Gorbatsjov förbjuda rysk trupp att ingripa mot de baltiska staterna.

Den här gången var det inte fråga om västligt stöd till ryska kontrarevolutionärer. Tvärtom var inställningen att göra allt för att stödja Rysslands utveckling mot demokrati.

Ironiskt nog var västs "Russia first"-politik negativ för balternas strävan att skaffa sig nationellt försvar. Västländerna ville inte besanna ryska revan- schisters argument om inringning. Det rädde i flera år ett de facto vapenembargo till de baltiska staterna.

För att rättfärdiga detta föll västliga makthavare tillbaka på en enfaldig argumentation: Det finns inget hot mot de baltiska staterna, men om det blir ett hot är de omöjliga att försvara.

Balterna var mer medvetna om framtida hot och hade fått uppleva konsekvenserna av att inte försöka bjuda motstånd. Till sist fick de också hjälp att bygga upp sina försvarsmakter, inledningsvis inom ramen för Partnership for Peace.

Svagheter och orostecken

Betecknande för västs ovilja att stöta sig med Ryssland var att Nato-utvidgningen motiverades med att skapa stabilitet i östra Europa, inte med att skydda de befriade staterna, mot framtida ryska hot. Men det var just skydd mot ryssen som var motivet för de nya medlemmarna. Den här dubbelheten blev problematisk för de baltiska staterna när de blev medlemmar: Nato krävde omstrukturering av försvarsmakterna till expeditionär förmåga för internationella insatser, och det har lett till att framför allt Lettland nu har ett mycket svagt territoriellt försvar.

Den omställningen har skett samtidigt som Rysslands demokratiska utveckling upphört och dess ledare visat ambitioner att återupprätta den sovjetiska intressesfären. Går trettioalet i repris?

Det gör i alla fall ekonomiska världskriser, och den här gången har de baltiska staterna drabbats hårt. Lägg här till omfattande ekonomisk brottslighet, delvis med rötter i Ryssland, och de ryskspråkiga minoriteterna som enligt rysk doktrin skall vara "hävstänger för påtryckningar i ett längre perspektiv." Risken för auktoritär utveckling som på 1930-talet bör vara eliminerad i och med EU-medlemskapet. Men ingångar för yttre inblandning finns förvisso.

Hållbara garantier?

Den stora hoppfulla skillnaden

från mellankrigstiden är att det som balanserar Ryssland i Östersjöområdet inte är en tysk diktatur utan en militär allians av nordamerikanska och de flesta av Europas demokratiska stater. Dess ledande nation USA har all anledning att ha koll på den europeiska politiken. Som en amerikansk pensionerad diplomat uttryckte det 1986: "Skälet till att vi är i Europa är att vi inte litar på er förmåga att sköta era egna affärer."

Balter har viss anledning att stämma in. De är inte så imponerade av EU:s vilja och förmåga att stå upp mot ryskt maktspråk, i synnerhet inte efter Georgien-kriget och inför utläggningen av Nord Stream. Skuggan av tidigare tysk-ryskt samförstånd ligger kvar, Rapallofördraget 1926, Stalin-Hitlerpakten, Putin-Schröder-förbrödringen.

Men ändå är det stor skillnad mellan de baltiska staternas säkerhetspolitiska hemlöshet under mellankrigstiden och dagens medlemskap i de västliga strukturerna. En skillnad som också fått Sverige att efter hand under de senaste två decennierna alltmer stödja de baltiska staterna. Och jämför man med 1919 är omsvängningen total. Nils Edén igen:

Vi göra klokt i att icke ålägga oss något ansvar och icke falla för frestelsen att gå med på ett förbund, där Sverige får en ledande ställning.

Och försvarspropositionen 2009:

Sverige kommer inte att förhålla sig passivt om en katastrof eller ett angrepp skulle drabba ett annat medlemsland eller nordiskt land. Vi förväntar oss att dessa länder agerar på samma sätt om Sverige drabbas. Sverige bör därför kunna såväl ge som ta emot militärt stöd.

Hur evärdlig denna förändring blir återstår att se. ■

Bo Hugemark är överste och säkerhetspolitisk kommentator.

Eino Tubin:

Baltikum: rädslan att lämnas ensam

Molotov-Ribbentrop-pakten i augusti 1939 innebar det otänkbara för Estland, Lettland och Litauen: nu gick deras historiska fiender ihop och bestämde deras öde. Traumat av denna totala isolering, känslan att ha övergivits av alla, lever kvar.

De tre länderna hade aktningsvärda försvarsmakter. Men materielen – flyg, pansar, artilleri – var omodern. Länderna hade inte övat ihop. T o m. bössorna hade olika kaliber. Politiskt var de bräckliga – demokratin födslovänder hade samlat all makt hos statschefer och överbefälhavare, som i avgörande stund blev handlingsförlamade. Till idag diskuteras om det var rätt att ge efter när Stalin i september 1939 med militärt hot tvingade på dem en pakt som knappt ett år senare ledde till att de svaldes av Sovjetunionen. Hade väpnad reträtt och uppriktande av exilregeringar givit bättre förutsättningar att återställa självständigheten?

Under Gorbatjovs liberalisering var Litauen först att utropa självständighet – som erkändes av lilla Island! Sovjetisk militär sattes in i olika omgångar såväl i Vilnius som Riga och Tallinn, vilket bara stärkte sammanhållningen. En viktig manifestation var ”den baltiska vägen” på Molotov-Ribbentrop-paktens 50-årsdag, då människor bildade en levande kedja genom de tre länderna. Efter Moskva-kuppen två år senare var självständigheten ett faktum.

Det tog flera år av hårda förhandlingar – där statsminister Carl Bildt och diplomater som Lars Fredén och Henrik Liljegren såg till att Washington gav sitt stöd – innan ryssarna dragit bort sina trupper. Problemen var Paldiski i Estland, där sovjetmarinen hade en utbildningsreaktor, Skrunnda i Lettland med en jättelik radarstation och frågan om militära transporter till enklaven Kaliningrad. Kvar blev några fullständigt nergångna baser, där ryssarna slog sönder och förorenade allt när de gav sig iväg.

Problemen var värre än i andra f d östländer. Det gällde att byta det kommunistiska styret med parallella stats- och partiorgan mot västerländsk demokrati, skapa ett fungerande civilt samhälle, frigöra sig från det ryska handelsberoendet och ersätta den ruttna infrastrukturen. Hur skulle man samtidigt bygga upp ett försvar?

På flera håll hjälpte hemvärn, som anknöt till mellankrigstidens frivilligrörelser, till att hindra laglösheten. Men det var farligt om de blev alltför självständiga. En konfrontation med regeringen 1993 i Litauen kunde lätt ha slutat illa.

Först ett territorialförsvar

Alla tre länderna införde värnplikt och inriktade sig på ett bygga upp grundläggande territorialförsvar. Gränsbevakningarna blev fristående organisationer som i Finland och Tyskland. Längre diskuterades i Lettland om det var rätt att ha ett väpnat försvar – ickevåldsmetoder inspirerade av gurun Gene Sharp hade fungerat bra under frigörelsen från Sovjetunionen!

Medan Lettland och Litauen köpte överskottsvapen från andra f d östländer bestämde sig Estland – med den svenske reservofficeren Hain Rebas som kortvarig men energisk försvarsminister – att sträva efter Nato-standard. Han slöt en omdiskuterad vapenaffär, som gav soldaterna israeliska automatkarbiner, kulsprutor och pv-robotar. Men affären fick dåligt rykte, när en skeppslast lätt luftvärn visade sig vara gammalt krigsbyte. Det var bara en present, sade israelerna, den riktiga leveransen av bulgariska kanoner kom något år senare. Slutbetalningen gick till förlikning i domstol. Även Israel hade tagit en risk – ingen annan vågade vid den tiden sälja modern utrustning för att inte förgära ryssarna.

Det finns många roliga po-
änger i det kaotiska bistånd,
som länder som Sverige, Fin-
land, Tyskland, Danmark och
Frankrike skickade i början av
90-talet: uniformer från främ-
lingslegionen, ”knäckkoka-
re” – den impopulära svenska
vintermössan, antika KP-bilar,
gamla cyklar, gammal spårlju-
sammunion och ålderstigna
köttkonserver. I varje fall inne-
bar hjälpen att utbildningsför-
banden fick grundläggande
örslighet.

När de ryska trupperna dra-
git sig tillbaka försvann tvek-
samheten mot vapenhjälp. De
svenska leveranserna av över-
skottsmateriel till flera bataljo-
ner med ak 4-or, kulspruta 58,
pv-pjäser, granatgevär, terräng-
bilar och luftvärnskanoner fick
stor betydelse. Mycket är fort-
farande i bruk. När Nato-med-
lemskap blev aktuellt skickade
USA M-14 automatgevär och
M-16 automatkarbiner från sina
överskottslager. Sedan grann-
länderna hjälpt till att röja mi-
nor och dumpad ammunition
byggdes egen minröjningskapa-
citet upp med f.d. danska, tyska
och engelska fartyg.

En väsentlig del var offi-
cersutbildningen. Den ryska
masstaktiken – som sovjetut-
bildade officerare hade lärt sig
– passade inte alls. Baltiska of-
ficerare inbjöds till Finland och
Sverige för utbildning. Om
det tummades på reglerna –
som t.ex. förbjöd deltagande
i stridsutbildning – så må det
vara preskriberat. Svenska offi-
cerare med baltiskt påbrå gjorde
stora insatser i det fördolda
– själv kom jag i kontakt med
Per-Erik Fyhr, Walter Pella och
Aho Rebas som aktivt hjälpte
till att få det estniska försvaret
på fötter. Mottot var att skapa
en demokratisk försvarsmakt.

Från baltisk sida ställer man
upp på allt, som ger kompetens
och utlandserfarenhet –
Nordbat, Baltbat, FN-uppdrag,
Kosovo, Irak, Afghanistan. En
gemensam försvarshögskola
grundades i Tartu. Den litau-
iska mekaniska brigaden Järn-

vargen gick med i en dansk-
litauisk division. En gemen-
sam marin enhet med namnet
BALTRON bygger på rotation
av fartyg från de tre deltagande
länderna.

Kompetenta värddar

Nato-anslutningen 2004 lös-
te osäkerheten om framtiden.
Idén om ett territorialförsvaret
byttes mot en kollektiv insats,
där länderna vid behov ska bli
kompetenta värddar för allie-
rade stridskrafter. Litauen och
Lettland övergav nyligen värn-
plikten, medan Estland har den
 kvar för att utbilda mobilise-
ringsbara reservförband. Värn-
plikten är ju också en metod
att integrera ungdomar från
den stora minoriteten av f.d.
sovjetiska invandrare.

I dagsläget har Estland ca.
5000 man under vapen, varav
1500 värnpliktiga, och siktar
på en mobiliseringsreserv på 16
000 man. I slutet av 2010-ta-
let ska man kunna mobilisera
40 000 man plus tiotusentals
frivilliga lokalförsvare. Lett-
land har ca. 4300 aktiva och
kan mobilisera 11 000 nation-
algardister. Litauen har ca. 13
000 aktiva och en stor mobili-
seringsreserv på 100 000 man.
Eftersom Baltikums samlade
folkmängd är mindre än Sve-
riges så är det imponerande tal,
men den tekniska nivån är för-
stås mycket lägre.

Istället personifierar balter-
na begreppet sega gubbar. Nå-
gra stridsvagnar har man ännu
inte orkat köpa. Litauen skaf-
fade 200 gamla amerikanska
pansarbandvagnar typ M-113,
som man nu vill ersätta, med-
an Estland har ett tiotal finska
hjulpansarfordon. Lätta artille-
riförband har skapats med bl.a.
finska kanoner. Ett nytt gemensamt
luftbevakningssystem
är i drift. Flygvapnen består av
ett antal helikoptrar och lätta
transportplan samt en handfull
tjeckiskbyggda L-39 Albatros
lätt attack för målflyg och skol-
ning. Andra Nato-länder svarar
för jaktförsvaret genom en stän-
dig rote, stationerad i Siauliai

i Litauen. Ämari vid Paldiski
byggs ut till en modern flyg-
bas, som snabbt kan ta emot
utländska förstärkningar. Pa-
trullbåtar är under anskaffning.
Långskjutande artilleri, gemen-
samt stridsflyg och gemensam-
ma ubåtar är drömmar i fjärran.
Moderniseringen sker stegvis
och man vänder på slantarna.

Bössorna är viktiga för sega
gubbar. Lettland och Litauen
skaffade nyligen tyska G36 au-
tomatkarbiner till de stående
förbanden, medan de svenska
ak 4:orna och de äldre AK-
47:orna gått till reserven. Est-
land har istället moderniserat
sina Galil och ak-4:or med till-
behörfästen.

Under hela självständig-
hetstiden har grannen i öster
bedrivit psykologisk krigfö-
ring. Populära teman är be-
skyllningar för nazism (de fles-
ta baltiska Waffen-SS-soldater-
na var faktiskt tvångsuttagna)
och påstådd diskriminering av
de ryska invandrarna. Särskilt
Lettland har haft svårt att värja
sig. Esterna såg grannens hand
bakom de kravaller som bröt
ut när ”bronssoldaten” flytta-
des till en krigskyrkogård. De
ledsagades av en cyberattack,
som slog ut statlig information,
banker och nyhetsförmedling.
Den ledde till att ett Nato-cen-
trum för dataskydd, CCDCDE
(K5 med den estniska förkort-
ningen), upprättades i Tallinn
2008 där datasäkerhetsfirman
Symantec har en stor utveck-
lingsavdelning. Nästa gång är
man bättre förberedd – estniska
experter menar att angreppet
var en välsignelse i det dolda.

Rysslands krig mot Geor-
gien och de hotfulla övning-
arna i Ladoga och Kalinin-
gradområdet 2009 väckte far-
hågor om vad Nato:s artikel
5 och EU:s Lissabonfördrag,
som förpliktar medlemslän-
derna till stöd vid militärt an-
grepp, egentligen är värda. Tys-
karna vill ha rysk gas, frans-
männen säljer helikopterfartyg
till Ryssland och amerikanerna
har händerna fulla i Irak och
Afghanistan. Sverige och Fin-

Den 17 mars 2010 genomfördes en luftförsvarsövning över Baltikum med deltagande av franska, polska och litauiska strids- och transportplan. På bilden har deltagarna landat på Tallinns flygfält. En fransk Mirage 2000C syns i bakgrunden. Foto: Estniska huvudstaben.

Seniorväbel Ivo Petjärvi vann en militär fototävling i november 2009 med den här bilden, som visar hur Estpla-9 kör ut från Camp Victory i Bagdad. Baltiska enheter har ställt upp bl a i Kosovo, Irak och Afghanistan.

Estniska soldater generalrepeterar självständighetsdagens parad på Frihetsfältet i centrala Tallinn framför det nya upplysta frihetsmonumentet, 23 februari 2010. Foto: Estniska huvudstaben.

Skjutövning med finsktillverkade 122 mm haubits på skjutfältet i Läsna, Estland, den 11 april 2010. Foto: Estniska huvudstaben.

Nationalgardister i lettiska frivilligorganisationen Zemessardze under övningen Svärdets skugga den 27 september 2009. Beväpningen består av f d svenska ak 4. Foto: Einars Binders, lettiska försvarsministeriet.

De baltiska flygvapnen har anskaffat eller hyrt ett mindre antal tjeckiskbyggda Aero L-39ZA Albatros för skolning och målflyg. På bilden en litauisk Albatros. Foto: Litauiska flygvapnet.

land vill inte inordna sig i ett kollektivt försvar. Lämnas man igen – som 1939 – ensam mot ryssen?

En viktig markering är att USA har lovat årliga övningar på baltisk mark även om det bara blir med förband i kompanistorlek. Det ger möjlighet att öva mottagande av förstärkningar i Ämari och Siuliau. En bra fråga är hur Sverige tänker möta den förpliktelse, som be-

kräftades med förra årets solidaritetsförklaring i riksdagen.

Estland, Lettland och Litauen griper efter varje möjlighet till europeisk integration. Schengen? Javisst! Euro – ja, man kom nästan med innan den ekonomiska krisen slog till. I Sverige ropade ekonomerna i kör att balterna måste släppa fast växelkurs och devalvera. Men, som en estnisk diplomat sade till mig, den regering som

hade andats något sådant hade blivit lynchad. Det finns inget alternativ till att bli monstreländer i Nato och EU eller att ställa upp på allt som amerikanerna hittar på.

Bak i hjärnvindlingarna ligger nämligen minnet av Molotov och Ribbentrop och den totala ensamheten. ■

Eino Tubin är fri skribent och bosatt i Turkiet

WE HOLD **THE FUTURE**

No-one can predict the future, but we can prepare for what it might hold. Saab aspires to meet that demand.

We place great value on research and development. However, our customers know us as trusted specialists – we draw on over seventy years of experience to shape tomorrow's security.

Together, we can secure the future. ●●●●

CHALLENGE	SECURITY
DOMAIN	GLOBAL
SOLUTION	SAAB

